

บทที่ 3

การเรียกร้องค่าเสียหายจากการผิดสัญญาเช่าซื้อ

เมื่อได้ทราบถึงรายละเอียด หลักกฎหมายต่างๆ อันเกี่ยวข้องกับสัญญาเช่าซื้อไปในบทที่ผ่านมาแล้วนั้น ประเด็นปัญหาจะไม่เกิดขึ้นหากสัญญาเช่าซื้อจะบังคับโดยคู่สัญญาปฏิบัติตามสัญญาที่ได้ตกลงกันไว้ ในบทนี้ผู้วิจัยจะขอเสนอกรณีที่คู่สัญญาใช้สิทธิเรียกร้องเมื่อคู่สัญญาแต่ละฝ่ายมิได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขของสัญญาที่ได้ตกลงกันไว้

โดยทั่วไปแล้วการใช้สิทธิเรียกร้องตามสัญญาที่ได้ตกลงกันอันเป็นสิทธิทางหนึ่งอย่างหนึ่ง เจ้าหนี้จะต้องใช้สิทธิเรียกร้องที่มีต่อลูกหนี้โดยการใช้สิทธิทางศาลเท่านั้น ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนวคำพิพากษาของศาลฎีกาในคดีเช่าซื้อ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการกำหนดค่าเสียหายในคดีเช่าซื้อ เพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยและนำเสนอแนวทางเพื่อให้การกำหนดค่าเสียหายในคดีเช่าซื้อมีความเป็นธรรมแก่สัญญาทั้งสองฝ่ายได้เพิ่มมากยิ่งขึ้น

3.1 การใช้สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายในคดีเช่าซื้อ

อาจแบ่งออกได้ 2 กรณี โดยพิจารณาจากสัญญาเช่าซื้อว่าสัญญาสัญญาเช่าซื้อได้สิ้นสุดลงหรือไม่

3.1.1 กรณีสัญญาเช่าซื้อยังไม่สิ้นสุดลง

เมื่อสัญญาเช่าซื้อเป็นสัญญาต่างตอบแทนอย่างหนึ่งที่คู่สัญญามีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามตามสัญญาดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ดังนั้นหากคู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งผิดสัญญา อีกฝ่ายย่อมมีสิทธิฟ้องร้องให้คู่สัญญาที่ปฏิบัติผิดสัญญาปฏิบัติตามสัญญาได้โดยอาศัยหลักทั่วไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 213 เว้นแต่สภาพแห่งหนี้ไม่เปิดช่องให้ทำเช่นนั้นได้ โดยไม่จำเป็นต้องบอกเลิกสัญญาหรือรอให้สัญญาสิ้นสุดก่อนแต่อย่างใด ทั้งนี้เป็นไปตามหลักทั่วไปในเรื่องหนี้ โดยหากมีความเสียหายเกิดขึ้นแก่คู่สัญญาฝ่ายใด คู่สัญญาฝ่ายนั้นย่อมมีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนได้ เช่น

1) กรณีผู้ให้เช่าซื้อไม่ส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อให้แก่ผู้เช่าซื้อ ผู้เช่าซื้อที่มีสิทธิฟ้องศาลขอให้บังคับผู้ให้เช่าซื้อส่งมอบทรัพย์สินดังกล่าวได้ หากผู้เช่าซื้อที่มีความเสียหายใดๆ ก็ย่อมเรียกค่าเสียหายในส่วนนี้ได้ด้วย

2) กรณีผู้เช่าซื้อใช้ทรัพย์สินที่เช่าซื้อโดยมิชอบหรือไม่สงวนรักษาทรัพย์สินที่เช่าซื้อ หากทำให้เกิดความเสียหายอย่างใดต่อกับทรัพย์สินที่เช่าซื้อ ผู้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบในความเสียหายดังกล่าว เพราะถือว่าเป็นความผิดของผู้เช่าซื้ออย่างหนึ่ง ดังนั้น ผู้ให้เช่าซื้อย่อมมีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนความเสียหายดังกล่าวกับผู้เช่าซื้อได้ โดยไม่จำเป็นต้องบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อก่อน

3) กรณีผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อ ผู้ให้เช่าซื้อเมื่อมีสิทธิฟ้องเรียกค่าเช่าซื้อที่ถึงกำหนดแล้วพร้อมด้วยดอกเบี้ยจากผู้เช่าซื้อได้โดยไม่ต้องบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อก่อน

4) กรณีผู้เช่าซื้อไม่ส่งคืนทรัพย์สินที่เช่าซื้อ ผู้ให้เช่าซื้อเมื่อมีสิทธิฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนความเสียหายที่เกิดขึ้นได้

5) กรณีทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายหรือบุบสลาย หากเกิดจากความผิดของผู้เช่าซื้อ หรือของบุคคลอื่นซึ่งอยู่กับผู้เช่าซื้อหรือผู้เช่าช่วง เมื่อมีการคืนทรัพย์สินที่เช่าซื้อ ผู้ให้เช่าซื้อเมื่อมีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนความเสียหายเพื่อการนั้นได้

3.1.1.1 การใช้สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายโดยฝ่ายผู้ให้เช่าซื้อ

การใช้สิทธิเรียกร้องในกรณีนี้เป็นการใช้สิทธิโดยอาศัยหลักทั่วไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 213 เว้นแต่สภาพแห่งหนี้ไม่เปิดช่องให้ทำได้เช่นนั้น โดยไม่จำเป็นต้องบอกเลิกสัญญาหรือรอให้สัญญาสิ้นสุดลงก่อนแต่อย่างใด เช่น กรณีผู้เช่าซื้อใช้ทรัพย์สินที่เช่าซื้อโดยมิชอบ หรือไม่สงวนทรัพย์สินที่ให้เช่าซื้อ หากทำให้เกิดความเสียหายใดแก่ทรัพย์สินที่ให้เช่าซื้อ ผู้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบในความเสียหายดังกล่าว หรือในกรณีที่ผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อ ผู้ให้เช่าซื้อเมื่อมีสิทธิฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายที่ถึงกำหนดแล้วพร้อมด้วยดอกเบี้ยจากผู้เช่าซื้อได้ โดยไม่จำเป็นต้องบอกเลิกสัญญา

3.1.1.2 การใช้สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายโดยฝ่ายผู้เช่าซื้อ

การใช้สิทธิเรียกร้องของผู้เช่าซื้อก่อนสัญญาเช่าซื้อสิ้นสุดลงจะเกิดขึ้นในกรณีที่ผู้ให้เช่าซื้อไม่ส่งมอบทรัพย์สินที่ให้เช่าซื้อแก่ผู้เช่าซื้อ ผู้เช่าซื้อเมื่อมีสิทธิฟ้องศาลขอให้บังคับผู้ให้เช่าซื้อส่งมอบทรัพย์สินดังกล่าว และหากผู้เช่าซื้อมีความเสียหายใดๆ ก็ย่อมเรียกค่าเสียหายส่วนนี้ได้ด้วย³³

3.1.2 กรณีสัญญาเช่าซื้อสิ้นสุดลงแล้ว

สัญญาเช่าซื้อเป็นเอกเทศสัญญา จึงอยู่ภายใต้บังคับแห่งกฎหมายลักษณะสัญญาโดยทั่วไป ดังนั้นสัญญาเช่าซื้อย่อมระงับสิ้นไปเพราะเหตุใดๆ ซึ่งทำให้สัญญาระงับสิ้นไป ซึ่งเหตุดังกล่าวได้แก่

³³ ยอดชาย วีระพงศ์. (2533). ค่าเสียหายตามสัญญาเช่าซื้อ. หน้า 71.

- 1) เงื่อนไขบังคับหลังตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 183 วรรคสอง
- 2) การปฏิบัติตามสัญญา เมื่อผู้เช่าซื้อชำระเงินครบตามสัญญาเช่าซื้อและกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินโอนไปยังผู้เช่าซื้อ สัญญาเช่าซื้อจะระงับสิ้นไป
- 3) ข้อตกลงใหม่ลบล้างข้อตกลงเดิม ภายหลังจากทำสัญญาเช่าซื้อแล้ว คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายอาจทำสัญญาใหม่เลิกสัญญาเช่าซื้อนั้นเมื่อไหร่ก็ได้ โดยอาจตกลงกันโดยชัดแจ้งหรือปริยายก็ได้
- 4) สัญญาเช่าซื้อจะระงับสิ้นไปเนื่องจากทรัพย์สินที่ให้เช่าซื้อสูญหายหรือถูกทำลายไป เมื่อสัญญาเช่าซื้อเป็นสัญญาเช่าอย่างหนึ่ง ดังนั้นจึงต้องนำบทบัญญัติแห่งกฎหมายลักษณะเช่าทรัพย์สินมาใช้บังคับ เว้นแต่จะเป็นการขัดต่อสภาพของสัญญาเช่าซื้อ ในเรื่องทรัพย์สินที่ให้เช่าซื้อสูญหายหรือถูกทำลายไปนั้น เมื่อนำบทบัญญัติแห่งกฎหมายลักษณะเช่าทรัพย์สินมาใช้บังคับแล้ว จึงมีผลให้สัญญาเช่าซื้อจะระงับสิ้นไป

แต่กรณีที่เกิดขึ้นเป็นส่วนใหญ่ของสัญญาเช่าซื้อที่คู่สัญญาจะใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาซึ่งจะทำให้สัญญาสิ้นสุดลง และก่อให้เกิดหน้าที่ความรับผิดชอบของคู่สัญญาในการชดเชยค่าเสียหายต่างๆ แก่กัน สามารถแยกพิจารณาได้ดังนี้

3.1.2.1 ผู้เช่าซื้อเป็นผู้บอกเลิกสัญญา

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 573 บัญญัติว่า “ผู้เช่าจะบอกเลิกสัญญาในเวลาใดเวลาหนึ่งก็ได้ด้วยการส่งมอบทรัพย์สินกลับคืนให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อโดยเสียค่าใช้จ่ายของตัวผู้เช่าซื้อเอง” นอกจากสิทธิที่จะบอกเลิกสัญญาตามบทบัญญัติมาตราดังกล่าวแล้ว ผู้เช่าซื้ออาจใช้สิทธิเลิกสัญญาอันเนื่องมาจากผู้ให้เช่าซื้อผิดสัญญาในส่วนที่เป็นสาระสำคัญ ซึ่งข้อตกลงที่เป็นสาระสำคัญคือ ข้อตกลงที่เกี่ยวกับราคาก่อนแห่งสัญญาโดยตรง หากมีการผิดสัญญาเกี่ยวกับข้อตกลงนี้แล้วย่อมทำให้วัตถุประสงค์แห่งสัญญาเป็นอันไร้ผล³⁴

จากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่า กรณีเป็นสิทธิของผู้เช่าซื้อที่จะบอกเลิกสัญญาในเวลาใดเวลาหนึ่งก็ได้ เมื่อผู้เช่าซื้อไม่ต้องการที่จะได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่เช่าซื้อ เพราะการเช่าซื้อดังที่ได้กล่าวมาแล้ว เป็นการให้เช่าโดยมีค้ำประกันว่าจะขาย เมื่อผู้เช่าซื้อไม่พอใจที่จะปฏิบัติตามสัญญาต่อไป ก็มีสิทธิบอกเลิกสัญญาด้วยการส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อคืนแก่เจ้าของและไม่จำเป็นต้องมีฝ่ายใดเป็นฝ่ายผิดสัญญา ซึ่งในเรื่องนี้ผิดกับสัญญาอื่นๆ เช่น สัญญาซื้อขาย ฯลฯ ที่คู่กรณีจะเลิกสัญญาตามความพอใจของตนเองหาได้ไม่ แต่ต่างกับสัญญาเช่าตรงที่ผู้เช่าอาจบอกเลิกสัญญาได้ตามความพอใจตามมาตรา 566 แต่ต้องมีการบอกกล่าวล่วงหน้าก่อนและผู้ให้เช่ากับผู้เช่าต่างมีสิทธิบอกเลิกสัญญาด้วยกันทั้งสองฝ่าย

³⁴ มานะ พิทยาภรณ์. เล่มเดิม. หน้า 259.

การบอกเลิกสัญญาตามมาตรา 573 นี้ จะต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ 2 ประการ คือ

- 1) ผู้เช่าซื้อต้องแสดงเจตนาบอกเลิกสัญญาไปยังผู้ให้เช่าซื้อ
- 2) ผู้เช่าซื้อต้องส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อคืนแก่ผู้ให้เช่าซื้อ

การบอกเลิกสัญญาตามมาตรานี้ จะต้องครบถ้วนตามหลักเกณฑ์ทั้งสองข้างต้น จะขาดข้อใดข้อหนึ่งไม่ได้ เว้นแต่ผู้เช่าซื้อไม่อาจส่งคืนทรัพย์สินที่เช่าซื้อได้โดยไม่ใช้ความผิดของผู้เช่าซื้อ กรณีเช่นนี้ผู้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาได้ โดยไม่ต้องส่งมอบทรัพย์สิน

อย่างไรก็ตามมีข้อนาคิดว่า เพียงแต่ส่งทรัพย์สินที่เช่าซื้อคืนอย่างเดียว โดยไม่ต้องบอกเลิกสัญญาด้วยจะได้อหรือไม่ ข้อนี้มีผู้เห็นว่า การเลิกสัญญาด้วยการคืนทรัพย์สินนั้นเป็นสิทธิของผู้เช่าซื้อ ดังนั้น ถ้าส่งคืนทรัพย์สินที่เช่าซื้อแล้วก็น่าจะถือได้ว่าเป็นการบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 573 แล้ว³⁵

เมื่อผู้เช่าซื้อไม่มีสิทธิบอกเลิกสัญญาเสียได้ด้วยการส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อคืนให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อ ปัญหาที่เกิดขึ้น คือ ถ้าทรัพย์สินที่ส่งคืนชำรุดบกพร่อง ผู้เช่าซื้อจะยังมีสิทธิบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อด้วยการคืนทรัพย์สินได้หรือไม่ ในเรื่องนี้ถ้าหากสัญญาเช่าซื้อกำหนดไว้อย่างใด ก็คงต้องเป็นไปตามนั้น เช่น หากสัญญาเช่าซื้อกำหนดไว้ว่า ถ้าผู้เช่าซื้อประสงค์จะเลิกสัญญาเช่าซื้อโดยส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อคืน ก็ต้องส่งคืนในสภาพเรียบร้อยและสมบูรณ์ทุกประการ แต่หากสัญญาเช่าซื้อไม่ได้กำหนดเงื่อนไขในเรื่องนี้ไว้ อาจแยกพิจารณาได้ ดังนี้

- 1) ถ้าทรัพย์สินที่เช่าซื้อชำรุดบกพร่องเพราะการใช้ทรัพย์สินโดยชอบ ผู้เช่าซื้อไม่ต้องรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องนั้น และยังคงมีสิทธิคืนทรัพย์สินที่เช่าซื้อได้
- 2) ถ้าทรัพย์สินที่เช่าซื้อชำรุดบกพร่องโดยเหตุสุดวิสัย ผู้เช่าซื้อไม่ต้องรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องนั้น และยังคงมีสิทธิคืนทรัพย์สินที่เช่าซื้อได้
- 3) ถ้าทรัพย์สินที่เช่าซื้อชำรุดบกพร่อง เพราะเหตุที่ผู้เช่าซื้อใช้ทรัพย์สินนั้น โดยไม่ชอบหรือเป็นเพราะความผิดของผู้เช่าซื้อ ผู้เช่าซื้อยังมีสิทธิบอกเลิกสัญญาโดยส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อคืนได้ แต่จะต้องรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องนั้น

ปัญหาต่อไปมีว่า หากผู้เช่าซื้อเป็นผู้ผิดนัดและยังคงค้างชำระค่าเช่าซื้อไม่ว่างวดเดียวหรือหลายงวด ผู้เช่าซื้อจะยังมีสิทธิบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 573 ได้อีกหรือไม่ จะเห็นว่ากฎหมายบัญญัติสิทธิผู้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาได้ตามความพอใจของตน สิทธิการบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อนี้จึงเป็นสิทธิโดยเอกเทศไม่เกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่ว่า ผู้เช่าซื้อได้กระทำผิดสัญญาหรือไม่ ดังนั้น จึงเห็นว่า แม้ผู้เช่าซื้อผิดนัดชำระค่าเช่าซื้อ 2 คราว

³⁵ ประพนธ์ ศาตะมาน และไพจิตร ปุญญพันธุ์. เล่มเดิม. หน้า 258.

ติดกัน อันเป็นเหตุให้ผู้ให้เข้าซื้อสิทธิบอกเลิกสัญญาได้ก็ตาม แต่ตราบิตที่ผู้ให้เข้าซื้อยังไม่บอกเลิกสัญญา ผู้ซื้อซึ่งก็ยังมีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้ ส่วนเงินค่าเข้าซื้อที่ยังไม่ได้ชำระนั้น เป็นอีกกรณีหนึ่งที่ผู้ให้เข้าซื้อที่มีสิทธิเรียกร้องเอาได้

อย่างไรก็ดี สิทธิบอกเลิกสัญญาของผู้เข้าซื้อตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 573 นี้ มิใช่บทบัญญัติที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน แต่เป็นบทบัญญัติถึงสิทธิของผู้เข้าซื้อที่มีต่อผู้ให้เข้าซื้อเท่านั้น ดังนั้นคู่สัญญาย่อมตกลงกันแตกต่างออกไปได้

สำหรับผลของการบอกเลิกสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 573 เมื่อผู้เข้าซื้อบอกเลิกสัญญาโดยถูกต้องตามกฎหมายแล้ว สัญญาเข้าซื้อย่อมสิ้นสุดลง กฎหมายไม่ได้บัญญัติไว้ว่าผู้ให้เข้าซื้อที่มีสิทธิรับเงินที่เข้ามาแล้วดังเช่นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 574 หรือไม่ แต่ก็มีผู้เห็นว่า³⁶ ผู้ให้เข้าซื้อยังมีสิทธิรับเงินที่ผู้เข้าซื้อได้ชำระมาแล้วด้วย ทั้งนี้เพราะกรณีที่ผู้เข้าซื้อเป็นฝ่ายบอกเลิกสัญญา เป็นเพียงบทบัญญัติพิเศษของกฎหมายที่ให้สิทธิผู้เข้าซื้อบอกเลิกสัญญาเท่านั้น หากให้การบอกเลิกสัญญาในกรณีดังกล่าวนี้มีผลเหมือนการบอกเลิกสัญญาธรรมดาที่ทำให้คู่กรณีกลับคืนสู่ฐานะเดิม คือ จะต้องมีการคืนทรัพย์สินกัน ย่อมก่อให้เกิดความไม่ยุติธรรมขึ้นแก่ผู้ให้เข้าซื้อ

3.1.2.2 ผู้ให้เข้าซื้อเป็นผู้บอกเลิกสัญญา

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 574 บัญญัติให้สิทธิแก่ผู้ให้เข้าซื้อที่จะบอกเลิกสัญญาในกรณีที่ผู้เข้าซื้อผิดนัดไม่ชำระค่าเข้าซื้อสองคราวติดๆ กัน ดังนั้น หากผู้เข้าซื้อผิดนัด ไม่ชำระค่าเข้าซื้อสองคราวติดๆ กัน ย่อมก่อให้เกิดสิทธิแก่ผู้ให้เข้าซื้อที่จะบอกเลิกสัญญาเข้าซื้อได้ นอกจากสิทธิที่จะบอกเลิกสัญญาตามบทบัญญัติมาตราดังกล่าวแล้ว ผู้ให้เข้าซื้ออาจใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาอันเนื่องมาจากผู้เข้าซื้อกระทำผิดสัญญาในข้อที่เป็นสาระสำคัญ³⁷ สำหรับข้อสัญญาที่เป็นสาระสำคัญในส่วนของผู้เข้าซื้อนี้ ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้โดยชัดแจ้ง จึงต้องเปรียบเทียบกับบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 ลักษณะ 4 เช่าทรัพย์สิน โดยตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 544 วรรคหนึ่ง บัญญัติไว้ว่า “ทรัพย์สินซึ่งเช่านั้นผู้เช่าจะให้เช่าช่วงหรือโอนสิทธิของตนอันมีในทรัพย์สินนั้นไม่ว่าทั้งหมดหรือแต่บางส่วนให้แก่บุคคลภายนอกท่านว่าหาอาจทำได้ไม่ว่าเว้นแต่จะได้ตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่นในสัญญาเช่า” และวรรคสองบัญญัติไว้ว่า “ถ้าผู้เช่าประพฤติฝ่าฝืนบทบัญญัติอันนี้ ผู้ให้เช่าจะบอกเลิกสัญญาเสียก็ได้”

³⁶ จรัส เล็งวิทยา. (2530). คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วย เช่าทรัพย์สิน เช่าซื้อ อ้าง รายงาน อ้างทำของและรับขน. หน้า 126.

³⁷ แหล่งเดิม. หน้า 262.

จากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการที่ผู้เช่าซื้อให้บุคคลอื่นเช่าช่วงหรือโอนสิทธิของตน ถือเป็น การผิดสัญญาในข้อที่เป็นส่วนสำคัญ นอกจากนี้การที่ผู้เช่าซื้อกระทำการเป็นปฏิปักษ์ต่อกรรมสิทธิ์ ของผู้ให้เช่าซื้อ เช่น ขาย ขายฝาก จำนำ ฯลฯ ก็นับว่าเป็นการผิดสัญญาในส่วนสำคัญ การกระทำ ผิดสัญญาในข้อที่เป็นส่วนสำคัญนี้ผู้ให้เช่าซื้อสามารถบอกเลิกสัญญาได้ทันทีโดยไม่ต้องบอกกล่าว ก่อน ทั้งนี้เป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 574 โดยการผิดสัญญาในข้อที่เป็น สาธารณะสำคัญดังกล่าว เมื่อเจ้าของทรัพย์สินได้บอกเลิกสัญญาเจ้าของทรัพย์สินจะบอกเลิกสัญญาเสียก็ได้ ถ้าเช่นนั้นบรรดาเงินที่ได้ใช้มาแล้วแต่ก่อน ให้รับเป็นของเจ้าของทรัพย์สิน และเจ้าของทรัพย์สิน ชอบที่จะกลับเข้าครอบครองทรัพย์สินนั้นได้ด้วย

อนึ่ง ในกรณีกระทำผิดสัญญาเพราะผิดนัดไม่ใช้เงินซึ่งเป็นคราวที่สุดนั้น ท่านว่า เจ้าของทรัพย์สินชอบที่จะรับบรรดาเงินที่ได้ใช้มาแล้วแต่ก่อน และกลับเข้าครอบครองทรัพย์สิน นั้นได้ ต่อเมื่อระยะเวลาใช้เงินได้พ้นกำหนดไปอีกงวดหนึ่ง”

จากบทบัญญัติดังกล่าว จะเห็นว่าผู้ให้เช่าซื้อไม่มีสิทธิบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อได้ใน กรณีหนึ่งกรณีใดดังต่อไปนี้

1) กรณีผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อ

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วในเรื่องหน้าที่ของผู้เช่าซื้อว่า ผู้เช่าซื้อมีหน้าที่ต้องชำระ ค่าเช่าซื้อ ซึ่งหากผู้เช่าซื้อไม่ชำระค่าเช่าซื้อสองคราวติดกัน ผู้เช่าซื้อย่อมมีสิทธิบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อได้ การผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อในกรณีนี้ จะต้องเป็นกรณีที่ผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อสองคราว ติดๆ กันจริงๆ หากผิดนัดเพียงงวดเดียว หรือผิดนัดหลายครั้งแต่ไม่ติดต่อกัน ผู้ให้เช่าซื้อจะใช้สิทธิ บอกเลิกสัญญาโดยอ้างเหตุว่าผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ชำระเงินค่าเช่าซื้อไม่ได้ แต่ทั้งนี้ไม่เป็นการตัดสิทธิ ผู้ให้เช่าซื้อที่ได้รับความเสียหายในอันที่จะเรียกร้องเอาค่าเสียหายต่างๆ ได้ เช่น ดอกเบี้ยของเงินที่ ก้างชำระ

การบอกเลิกสัญญาของผู้ให้เช่าซื้อนั้น กระทำได้โดยการแสดงเจตนาบอก เลิกสัญญาไปยังผู้เช่าซื้อ โดยไม่ต้องบอกกล่าวให้ผู้เช่าซื้อชำระค่าเช่าซื้อภายในระยะเวลาอันควร ก่อน แต่อย่างไรก็ดี คู่สัญญาสามารถที่จะตกลงกันว่า ถ้าผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้องวดใด งวดหนึ่ง หรือถ้าผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อสองคราวติดๆ กันแล้ว ให้ถือว่าสัญญาเช่าซื้อเป็นอันเลิกกัน ทันทีโดยผู้ให้เช่าซื้อไม่จำเป็นต้องแสดงเจตนาบอกเลิกสัญญาก็ได้

มีข้อน่าสังเกตว่า เมื่อมีการผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อสองคราวติดๆ กัน แต่ผู้ ให้เช่าซื้อยังไม่ใช้สิทธิบอกเลิกสัญญา และต่อมาหากมีการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดอันเป็นการ แสดงให้เห็นว่า ผู้ให้เช่าซื้อไม่ถือว่าการไม่ชำระค่าเช่าซื้อเป็นการผิดสัญญา เช่น ยอมรับชำระค่า

เช่าซื้อต่อมาอีก กรณีเช่นนี้สัญญาเช่าซื้อย่อมไม่สิ้นสุดลงและเป็นการแสดงว่าคู่สัญญามีเจตนาจะผูกพันตามสัญญาเดิม ผู้ให้เช่าซื้อจะกลับรื้อฟื้นเรื่องเดิมขึ้นมาบอกกล่าวเพื่อเลิกสัญญาหาได้ไม่

2) กรณีผู้เช่าซื้อผิดสัญญาในข้อที่เป็นส่วนสำคัญ

ในกรณีดังกล่าวนี้ กฎหมายไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ว่า กรณีใดถือว่าเป็นข้อสัญญาที่เป็นส่วนสำคัญของสัญญาเช่าซื้อ กรณีจึงต้องพิเคราะห์ข้อเท็จจริงเป็นกรณีๆ ไป ซึ่งอาจแยกออกเป็น 2 แนวทางด้วยกัน กล่าวคือ

(1) กรณีคู่สัญญาตกลงระบุข้อสัญญาข้อหนึ่งข้อใดไว้ในสัญญานั้นเองว่าเป็นข้อสัญญาที่เป็นส่วนสำคัญ

(2) กรณีผู้เช่าซื้อกระทำการอันเป็นปฏิปักษ์ต่อกรรมสิทธิ์ของเจ้าของทรัพย์สินที่เช่าซื้อ เช่น ในกรณีที่ผู้เช่าซื้อชำระค่าเช่าซื้อไม่ครบ แต่กลับเอาทรัพย์สินที่เช่าซื้อไปขาย กรณีดังกล่าวนี้นับได้ว่าเป็นการกระทำผิดสัญญาในข้อที่เป็นส่วนสำคัญ

เมื่อผู้เช่าซื้อผิดสัญญาในข้อที่เป็นส่วนสำคัญ ย่อมทำให้สัญญาเช่าซื้อสิ้นสุดโดยผู้ให้เช่าซื้อไม่จำเป็นต้องบอกกล่าวก่อน

3) กรณีผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ใช้เงินซึ่งเป็นคราวที่สุด

การผิดนัดไม่ใช้เงินซึ่งเป็นคราวที่สุดนี้ หมายถึง การผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้องวดสุดท้าย แต่อย่างไรก็ดี ผู้ให้เช่าซื้อจะบอกเลิกสัญญาทันทีไม่ได้ ทั้งนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 574 วรรคสอง ได้กำหนดให้ผู้ให้เช่าซื้อต้องให้ระยะเวลาใช้เงินได้พ้นกำหนดไปอีกงวดหนึ่งก่อน จึงจะบอกเลิกสัญญาได้

ผลของการที่ผู้ให้เช่าซื้อเป็นฝ่ายบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 574 ผู้ให้เช่าซื้อจะมีสิทธิดังนี้ คือ

(1) ริบเงินที่ได้ใช้มาแล้วแต่ก่อน หมายถึง เงินที่ผู้เช่าซื้อได้ชำระเป็นค่าเช่าซื้อมาก่อนที่ผู้ให้เช่าซื้อจะบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อ ผู้ให้เช่าซื้อย่อมมีสิทธิริบได้ คำว่าเงินที่ชำระเป็นค่าเช่าซื้อนี้ รวมถึงเงินค่าน้ำด้วย ทั้งนี้เพราะว่าเงินค่าน้ำนั้นถือเป็นส่วนหนึ่งของราคาค่าเช่าซื้อที่ผู้เช่าซื้อจะต้องชำระในวันทำสัญญา ผู้ให้เช่าซื้อจึงมีสิทธิริบเงินค่าน้ำได้³⁸ ส่วนเงินค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระนั้น ผู้ให้เช่าซื้อไม่มีสิทธิเรียกได้ แต่ผู้ให้เช่าซื้อจะมีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนอันเป็นค่าใช้ทรัพย์สินที่เช่าซื้อได้³⁹ นอกจากนี้ผู้ให้เช่าซื้อยังสามารถเรียกค่าเสียหายจากผู้เช่าซื้อนับจากวันที่บอกเลิก

³⁸ คำพิพากษาฎีกาที่ 525/2518

³⁹ คำพิพากษาฎีกาที่ 1195/2511

สัญญาจนถึงวันได้รับทรัพย์สิน⁴⁰ และค่าซ่อมแซมทรัพย์สินที่เช่าซื้อ เพราะความเสียหายอันเกิดจากการใช้ทรัพย์สินของผู้เช่าซื้อ ที่ผู้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบด้วย⁴¹

(2) กลับเข้าครอบครองทรัพย์สินที่เช่าซื้อ กรณีที่ผู้ให้เช่าซื้อ มีสิทธิกลับเข้าครอบครองทรัพย์สินที่เช่าซื้อนี้ ย่อมมีความหมายอยู่ในตัวว่าผู้เช่าซื้อจะต้องส่งคืนทรัพย์สินที่เช่าซื้อให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อ แต่หากผู้เช่าซื้อไม่ยอมคืนทรัพย์สินที่เช่าซื้อแล้ว ผู้ให้เช่าซื้อ ย่อมมีสิทธิฟ้องร้องต่อศาลเพื่อบังคับผู้เช่าซื้อให้ส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อคืนได้ อย่างไรก็ตาม หากผู้เช่าซื้อไม่สามารถส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อคืนได้เพราะบุบสลายหรือสูญหายไป ผู้ให้เช่าซื้อ ก็สามารถเรียกให้ผู้เช่าซื้อชดใช้ราคาแทนได้

นอกจากนี้ เมื่อผู้ให้เช่าซื้อเป็นฝ่ายบอกเลิกสัญญา นอกจากจะใช้สิทธิริบค่าเช่าแล้ว ผู้ให้เช่าซื้อ ยังมีสิทธิเรียกค่าเสียหายต่างๆ จากผู้เช่าซื้อ ได้อีก ซึ่งค่าเสียหายที่ผู้ให้เช่าซื้อ มีสิทธิเรียกได้อีกนั้น มีดังต่อไปนี้

(1) ค่าเสื่อมราคาหรือค่าขาดราคา

ค่าเสื่อมราคานี้ถือว่าเป็นค่าเสียหายอย่างหนึ่ง หากไม่มีข้อตกลงเกี่ยวกับค่าเสื่อมราคาหรือค่าขาดราคาในสัญญาเช่าซื้อ ความรับผิดชอบในค่าเสื่อมราคาก็ต้องอนุโลมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 562 วรรคหนึ่ง ซึ่งได้บัญญัติไว้ว่า “ผู้เช่าจะต้องรับผิดชอบในความสูญหายหรือบุบสลายอย่างใดๆ อันเกิดขึ้นแก่ทรัพย์สินที่เช่า เพราะความผิดของผู้เช่าเองหรือของบุคคลซึ่งอยู่กับผู้เช่า หรือของผู้เช่าช่วง” และวรรคสองได้บัญญัติไว้ว่า “แต่ผู้เช่าไม่ต้องรับผิดชอบในความสูญหายหรือบุบสลายอันเกิดแต่การใช้ทรัพย์สินนั้น โดยชอบ” ตามบทบัญญัติมาตราดังกล่าวนี้ ความรับผิดชอบของผู้เช่าจะเกิดขึ้นต่อเมื่อการเสื่อมราคาเกิดจากการใช้งานอย่างผิดปกติ หากเป็นการใช้งานตามปกติ ผู้เช่าซื้อหาต้องรับผิดชอบในค่าเสียหายส่วนนี้ไม่ แต่ในทางปฏิบัติแล้ว สัญญาเช่าซื้อที่ผู้ประกอบการให้เช่าซื้อ โดยเฉพาะธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์ทำกับผู้เช่าซื้อจะมีข้อตกลงเกี่ยวกับความรับผิดชอบในค่าเสื่อมราคาไว้อย่างละเอียด เช่น ระบุไว้ว่า เมื่อผู้เช่าซื้อผิดสัญญา ยอมให้ผู้ให้เช่าซื้อนำทรัพย์สินที่ให้เช่าซื้อขายทอดตลาด หรือตีราคาทรัพย์สินที่ให้เช่าซื้อได้เพียงผู้เดียว หากขายได้หรือราคาที่ตีนั้น ไม่คุ้มกับราคาที่เช่าซื้อ เงินขาดอยู่เท่าใด ผู้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบในส่วนที่ค้างอยู่จนครบ ข้อตกลงดังกล่าวนี้ใช้บังคับได้ ไม่เป็นโมฆะ

เมื่อสัญญาเช่าซื้อส่วนใหญ่มีข้อตกลงเรื่องความรับผิดชอบในค่าเสื่อมราคา และเป็นข้อตกลงที่สามารถใช้บังคับได้ ความรับผิดชอบในค่าเสื่อมราคาจึงต้องเป็นไปตามข้อตกลงในสัญญา

⁴⁰ คำพิพากษาฎีกาที่ 1973/2520

⁴¹ คำพิพากษาฎีกาที่ 1132/2521

(2) ค่าใช้ทรัพย์สินหรือค่าขาดประโยชน์

เนื่องจากสัญญาเช่าซื้อคือสัญญาที่เจ้าของเอาทรัพย์สินออกให้เช่าและให้ค้ำประกันว่าจะขายทรัพย์สินนั้น หรือให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นสิทธิแก่ผู้เช่าโดยเงิน ใจที่ผู้เช่าได้ใช้เงินเป็นจำนวนนั้นเท่านั้นคร่าว ผู้เช่าซื้อจึงมีหน้าที่ต้องชำระค่าเช่าซื้อแก่ผู้ให้เช่าซื้อ ซึ่งค่าเช่าซื้อที่นั่นหนึ่งก็คือค่าใช้ทรัพย์สินนั่นเอง ดังนั้น หากผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อ ย่อมก่อให้เกิดสิทธิแก่ผู้ให้เช่าซื้อที่จะเรียกร้องค่าใช้ทรัพย์สินหรือค่าขาดประโยชน์จากผู้เช่าซื้อ⁴² ทำนองเดียวกับการเรียกค่าเช่าค้างชำระ

สัญญาเช่าซื้อที่ผู้ประกอบธุรกิจให้เช่าซื้อโดยเฉพาะธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์ทำกับผู้บริโภคนั้นมักจะกำหนดว่า หากผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้องวดเดียวหรือผิดนัดสองงวดติดกัน สัญญาเช่าซื้อเป็นอันยกเลิกทันที โดยผู้ให้เช่าซื้อไม่ต้องบอกกล่าวก่อน และผู้เช่าซื้อมีหน้าที่ส่งมอบทรัพย์สินที่ให้เช่าซื้อคืนโดยพลัน ซึ่งหากมีการฟ้องคดีต่อศาล ผู้ให้เช่าซื้อก็มักจะเรียกค่าเสียหายในระหว่างผิดนัด คือ เรียกค่าเสียหายตั้งแต่วันที่ผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อจนถึงวันที่ผู้ให้เช่าซื้อยึดทรัพย์สินที่ให้เช่าซื้อคืนมาได้⁴³

แต่เนื่องจากค่าใช้ทรัพย์สินหรือค่าขาดประโยชน์เป็นค่าเสียหายอย่างหนึ่งที่ศาลมีดุลพินิจปรับลดลงได้ตามที่เห็นสมควร จึงมีผู้ประกอบธุรกิจให้เช่าซื้อบางรายที่หันไปใช้วิธีการเรียกร้องค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระอยู่ก่อนสัญญาเลิกและเรียกร้องค่าใช้ทรัพย์สินหรือค่าขาดประโยชน์หลังสัญญาเลิก ซึ่งในเรื่องนี้เดิมมีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 691/2501 วินิจฉัยว่า เมื่อผู้เช่าซื้อผิดสัญญาไม่ชำระค่าเช่าซื้อเกินกว่า 2 งวดติดๆ กัน ผู้ให้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาเอาทรัพย์สินกลับคืนและเรียกค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระจนถึงวันเลิกสัญญาได้ และมีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 545/2509 วินิจฉัยว่า เมื่อผู้เช่าซื้อผิดสัญญาเช่าซื้อ และผู้ให้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาแล้ว นอกจากมีสิทธิเรียกเงินค่าเช่าซื้อที่ชำระไว้แล้ว ผู้ให้เช่าซื้อยังมีสิทธิฟ้องเรียกเงินค่าเช่าซื้อที่ผู้เช่าซื้อยังค้างชำระอยู่ก่อนเลิกสัญญาได้ ต่อมาได้มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1198/2511 (ประชุมใหญ่) วินิจฉัยกลับหลักดังกล่าว โดยวินิจฉัยว่า กรณีจำเลยผู้เช่าซื้อผิดนัด ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 574 มิได้บัญญัติให้สิทธิโจทก์โดยแจ้งชัดนอกเหนือไปจากการกลับเข้าครอบครองทรัพย์สินและเรียกเงินที่จำเลยส่งแล้ว ถ้าโจทก์ยังมีสิทธิเรียกเงินค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระจนเต็มจำนวนด้วย ก็ไม่มีเหตุที่กฎหมายจะบัญญัติไว้เพียงให้เรียกเงินที่ส่งใช้แล้วก่อนเลิกสัญญา โดยผลของคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1198/2511 (ประชุมใหญ่) ดังกล่าวจึงแทบจะไม่มีผู้ให้เช่าซื้อรายใดใช้สิทธิเรียกร้องในฐานะของค่าเช่าซื้อค้างชำระอีก

⁴² คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 985/2532.

⁴³ วรวิทย์ ฤทธิพิศ. เล่มเดิม. หน้า 98.

(3) ค่าใช้จ่ายในการติดตามทรัพย์สินคืน

ในกรณีที่มีการติดตามยึดทรัพย์สินที่ให้เช่าซื้อคืน อาจมีค่าใช้จ่ายต่างๆ ค่าใช้จ่ายในส่วนนี้เป็นค่าเสียหายที่ผู้ให้เช่าซื้อได้รับเนื่องจากการผิดสัญญาเช่าซื้อ ผู้ให้เช่าซื้อจึงมีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายในส่วนนี้⁴⁴

(4) ดอกเบี้ยและเบี้ยปรับ

สัญญาเช่าซื้อที่ผู้ประกอบการธุรกิจให้เช่าซื้อทำกับผู้เช่าซื้อส่วนใหญ่จะมีข้อตกลงเรื่องเบี้ยปรับในกรณีที่ผู้เช่าซื้อไม่ปฏิบัติตามสัญญาเช่าซื้อไว้ โดยอาจจะระบุไว้โดยชัดแจ้ง เช่น ตกลงกันว่าหากผู้เช่าซื้อไม่ชำระค่าเช่าซื้อตามกำหนดยอมให้คิดค่าปรับในอัตราร้อยละ 5 ต่อเดือน หรืออาจจะใช้ถ้อยคำอย่างอื่น เช่น ตกลงกันว่าเมื่อสัญญาเช่าซื้อเลิกกันแล้วไม่ว่าด้วยเหตุใดๆ ผู้เช่าซื้อจะต้องรับผิดชอบชำระค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระอยู่ให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อ หรือตกลงกันว่าในระหว่างอายุสัญญาเช่าซื้อ หากทรัพย์สินที่ให้เช่าซื้อถูกโจรภัยหรือสูญหายไม่ว่าด้วยเหตุใดๆ อาทิ เหตุสุควิสัย อัคคีภัย ผู้เช่าซื้อยินยอมรับผิดชอบชำระค่าเช่าซื้อตามสัญญาจนครบ ข้อตกลงเหล่านี้ล้วนแต่เป็นการกำหนดค่าเสียหายไว้ล่วงหน้าทำนองเบี้ยปรับ⁴⁵

นอกจากข้อตกลงในลักษณะดังกล่าวข้างต้นแล้ว คู่สัญญาอาจตกลงให้คิดดอกเบี้ยในค่าเสียหายต่างๆ ที่ฝ่ายผู้ให้เช่าซื้อสิทธิเรียกร้องจากผู้เช่าซื้อ เช่น ดอกเบี้ยจากค่าขาดราคา หรือจากค่าใช้จ่ายในการติดตามทรัพย์สินคืน ข้อตกลงเรื่องดอกเบี้ยดังกล่าวนี้ก็มีลักษณะเป็นการกำหนดค่าเสียหายไว้ล่วงหน้าเช่นเดียวกัน จึงถือเป็นเบี้ยปรับอย่างหนึ่ง⁴⁶

ในกรณีที่สัญญาเช่าซื้อไม่มีข้อตกลงเรื่องดอกเบี้ยไว้ ศาลก็อาจกำหนดให้ฝ่ายผู้เช่าซื้อรับผิดชอบดอกเบี้ยในระหว่างผิดนัด ในอัตราร้อยละเจ็ดถึงต่อปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 224⁴⁷

3.2 แนวคำพิพากษาศาลฎีกาเกี่ยวกับการกำหนดค่าเสียหายในคดีเช่าซื้อ

ในประเด็นต่อมาที่ผู้วิจัยจะนำเสนอให้เห็นว่าแนวคำพิพากษาคดีเช่าซื้อที่ขึ้นสู่ศาลฎีกานั้นมีจำนวนมากน้อยเท่าไรซึ่งเกี่ยวข้องกับการกำหนดค่าเสียหายในคดีเช่าซื้ออย่างไร โดยผู้วิจัยขอกำหนดขอบเขตในการศึกษาคดีเช่าซื้อที่ขึ้นสู่ศาลฎีกาเป็นระยะเวลา 20 ปี และอยู่ในช่วงปี พ.ศ. 2530 ถึง พ.ศ. 2550

⁴⁴ สุพิศ ประณีตพลกรัง. (2541). *คดีเช่าซื้อ*. หน้า 59.

⁴⁵ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4593/2531.

⁴⁶ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4127/2532.

⁴⁷ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3622/2527.

จากการศึกษาของผู้วิจัยพบว่าคดีที่ขึ้นสู่ศาลฎีกาที่ได้มีการเผยแพร่ต่อสาธารณชนนั้น⁴⁸ มีคดีเช่าซื้อที่ขึ้นสู่ศาลฎีกาเป็นจำนวนทั้งสิ้น 148 คดี เป็นคดีที่เกี่ยวกับค่าเสียหายจำนวน 30 คดี โดยคดีที่เกี่ยวข้องกับค่าเสียหายนั้น มีแนวคำพิพากษาของศาลฎีกาแบ่งเป็นสองแนวทาง กล่าวคือ 1) ศาลฎีกาจะไม่เข้าไปแก้ไขดุลพินิจของศาลล่าง เนื่องจากเห็นว่าการกำหนดค่าเสียหายเป็นดุลพินิจที่ศาลล่างสามารถกำหนดได้เองโดยเฉพาะ 2) ศาลฎีกาจะพิพากษากำหนดค่าเสียหายให้แก่คู่สัญญาใหม่ เนื่องจากศาลล่างมิได้พิจารณาถึงรายละเอียดบางประการ เช่น ค่าเสื่อมราคาของทรัพย์สินที่เช่าซื้อ ค่าขาดประโยชน์ในการที่ผู้ให้เช่าซื้อไม่สามารถเข้าครอบครองทรัพย์สินที่เช่าซื้อได้ โดยศาลสูงมองว่าข้อเท็จจริงเหล่านี้ถือเป็นพื้นฐานที่อาจส่งผลต่อการกำหนดค่าเสียหายเพื่อให้คู่ความได้รับความเป็นธรรมเพิ่มมากขึ้น ดังตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาที่ผู้วิจัยได้สรุปประเด็นมา ต่อไปนี้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 142/2549

ประเด็นที่ศาลฎีกาใช้ดุลพินิจกำหนดค่าเสียหายในคดีนี้ มีฐานมาจากบันทึกข้อตกลงระหว่างโจทก์กับจำเลย โดยศาลถือว่าเป็นการระงับข้อพิพาทที่มีอยู่ตามสัญญาเช่าซื้อให้เสร็จสิ้นไปด้วยต่างยอมผ่อนผันให้แก่กันบันทึกข้อตกลงดังกล่าวจึงเป็นสัญญาประนีประนอมยอมความ และตามสัญญาประนีประนอมดังกล่าวมีข้อตกลงว่าหากไม่ผิดสัญญาในยอดเงิน 170,000 บาท พร้อมดอกเบี้ยอัตราร้อยละ 15 ต่อปี โจทก์ตกลงไม่คิดใจเรียกร้องส่วนที่เหลืออีกต่อไป หากผิดสัญญาจำเลยตกลงยินยอมให้โจทก์ฟ้องร้องบังคับคดีในจำนวนเงิน 284,007 บาท และยินยอมเสียดอกเบี้ยในยอดเงินจำนวนดังกล่าวในอัตราร้อยละ 15 ต่อปี นับแต่วันผิดสัญญา ข้อตกลงดังกล่าวมีการลดค่าเสียหายจาก 284,007 บาท เหลือเพียง 170,000 บาท กำหนดจำนวนเงินที่จะต้องผ่อนชำระและระยะเวลาชำระเสร็จ รวมทั้งกำหนดอัตราดอกเบี้ยขึ้นใหม่แตกต่างกับข้อตกลงและจำนวนค่าเสียหายตามสัญญาเช่าซื้อเดิม

ข้อตกลงดังกล่าวนี้ ศาลฎีกาวินิจฉัยว่ามีลักษณะเป็นค่าเสียหายที่กำหนดกันไว้ล่วงหน้า จึงเป็นเบี้ยปรับหากสูงเกินส่วนศาลย่อมมีอำนาจลดลงได้ โดยดุลพินิจในการปรับลดเบี้ยปรับดังกล่าวนี้ศาลฎีกาพิจารณาทางได้เสียของโจทก์ กล่าวคือ พิจารณาในเรื่องที่จำเลยที่ 1 เช่าซื้อรถยนต์จากโจทก์ในราคาเพียง 242,388 บาท และจำเลยที่ 1 ได้ชำระราคาและค่าเสียหายบางส่วนให้แก่โจทก์รวมทั้งสิ้น 60,597 บาท ต่อมาโจทก์ก็รถยนต์ที่เช่าซื้อออกประมูลขายได้เงิน 65,420.56 บาท โจทก์จึงได้รับเงินไปแล้วรวมเป็นเงินประมาณ 126,017.56 บาท ศาลฎีกาจึงเห็นสมควรกำหนดค่าเสียหายส่วนนี้ 10,000 บาท รวมเป็นจำนวนเงินที่จะต้องรับผิดชอบบันทึกข้อตกลง

⁴⁸ ข้อมูลจากสารบัญญัตินิติพิพากษาศาลฎีกา สำนักงานศาลยุติธรรม

ดังกล่าวเป็นเงิน 180,000 บาท และให้ลดดอกเบี้ยในกรณีผิดสัญญาตามบันทึกข้อตกลงจากอัตรา ร้อยละ 15 ต่อปี เป็นอัตราร้อยละ 7.5 ต่อปี

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 356/2548

ประเด็นเกี่ยวกับดุลพินิจในการกำหนดค่าเสียหายตามคำพิพากษาศาลฎีกานี้ เป็นกรณีเกี่ยวกับเบี้ยปรับ ซึ่งโจทก์เป็นผู้ฎีกาขึ้นมาโดยมีประเด็นในชั้นฎีกาเพียงว่าค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระ ก่อนเลิกสัญญา รวม 8 งวด เป็นเงิน 87,712 บาท เป็นเบี้ยปรับที่ศาลมีอำนาจลดลงเป็นจำนวนพอสมควรได้หรือไม่

ศาลฎีกาแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ วินิจฉัยว่าเมื่อสัญญาเช่าซื้อเลิกกันแล้ว โจทก์มีสิทธิริบเงินค่าเช่าซื้อที่จำเลยที่ 1 ชำระแล้วแต่ก่อนเลิกสัญญาและกลับเข้าครอบครองรถยนต์ที่เช่าซื้อเท่านั้น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 574 โจทก์ไม่มีสิทธิเรียกค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระ 8 งวด ส่วนที่สัญญาเช่าซื้อข้อ 1 วรรคท้าย กำหนดว่า “อนึ่ง แม้ในที่สุดต่อไปภายหน้า สัญญาต้องเลิกกัน ผู้เช่าซื้อตกลงที่จะชำระค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระก่อนเลิกสัญญาจนครบถ้วนแก่เจ้าของจนถึงวันที่เจ้าของได้รับรถยนต์คืน หรือวันบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อ” ข้อตกลงดังกล่าวเป็นการกำหนดความรับผิดชอบในการที่จำเลยที่ 1 ไม่ชำระหนี้ไว้ล่วงหน้า มีลักษณะเป็นเบี้ยปรับ ซึ่งศาลอาจพิจารณากำหนดค่าเสียหายส่วนนี้เท่ากับค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระหรือหากสูงเกินส่วนศาลชอบที่จะลดลงเป็นจำนวนพอสมควรได้ โดยศาลฎีกาแผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจพิพากษาขึ้นตามคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ โดยไม่มีการแก้ไข

สำหรับประเด็นเรื่องค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระก่อนเลิกสัญญานี้ โจทก์มีค่าขอจำนวน 87,712 บาท ศาลอุทธรณ์พิพากษาให้จำนวน 32,000 บาท

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5753/2545

ประเด็นในคำพิพากษาศาลฎีกานี้ในส่วนของค่าเสียหายนั้น เป็นกรณีที่ต้องวินิจฉัยว่าโจทก์มีสิทธิเรียกค่าเสียหายจากจำเลยทั้งห้าได้อีกหรือไม่และเพียงใด โดยโจทก์ฎีกาขอเรียกค่าเสียหายจากจำเลยแยกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นค่าเสียหายอันเป็นค่าเช่าที่จำเลยค้างชำระก่อนโจทก์บอกเลิกสัญญาจำนวน 10 เดือน เป็นเงินเดือนละ 79,300 บาท รวมเป็นเงินจำนวน 793,000 บาท ส่วนที่ 2 เป็นค่าเสียหายอันเป็นค่าเช่าที่จำเลยจะต้องชำระหลังจากโจทก์บอกเลิกสัญญาแล้ว จำนวน 18 เดือน เป็นเงินเดือนละ 79,300 บาท รวมเป็นเงินจำนวน 1,427,400 บาทบวกด้วยราคารถยนต์ที่จำเลยมีสิทธิเลือกซื้อจำนวน 1,401,869.16 บาท รวมเป็นเงินจำนวน

2,829,269.16 บาท หักออกด้วยรายการรถยนต์ที่ให้เช่าซึ่ง โจทก์ประมูลขายได้ในราคา 2,420,000 บาท คงเหลือค่าเสียหายจำนวน 409,269.16 บาท แต่โจทก์ขอคิดค่าเสียหายส่วนที่ 2 นี้เพียง 200,000 บาท

ศาลฎีกาในคดีนี้วินิจฉัยว่าเมื่อคดีฟังได้ว่าโจทก์บอกเลิกสัญญาเช่าแก่จำเลยที่ 1 โดยชอบและยึดรถยนต์ที่ให้เช่าคืนมาจากจำเลยที่ 1 แล้ว สัญญาเช่าระหว่างโจทก์และจำเลยที่ 1 ย่อมสิ้นสุดลง คู่สัญญาจำต้องให้อีกฝ่ายได้กลับคืนสู่ฐานะดังที่เป็นอยู่เดิมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 391 วรรคหนึ่ง โจทก์จะอาศัยสัญญาเช่ามาฟ้องเรียกค่าเช่าที่จำเลยที่ 1 ค้างชำระอีกมิได้ จะเรียกได้ก็แต่เพียงค่าที่จำเลยที่ 1 ได้ใช้ประโยชน์จากรถยนต์ที่เช่ามาตลอดระยะเวลาที่จำเลยที่ 1 ครอบครองรถยนต์อยู่ตามมาตรา 391 วรรคสาม เท่านั้น

ซึ่งค่าเสียหายในส่วนแรก คือ ค่าเช่าที่จำเลยค้างชำระก่อนโจทก์บอกเลิกสัญญาจำนวน 10 เดือนเป็นเงินเดือนละ 79,300 บาท รวมเป็นเงินจำนวน 793,000 บาท ศาลฎีกาให้เหตุผลในการวินิจฉัยว่าการเช่ารถยนต์ในกรณีนี้เป็นการเช่าแบบลิสซิ่ง ดังนั้นเมื่อครบกำหนดระยะเวลาเช่าแล้วโจทก์มีภาระผูกพันต้องให้จำเลยที่ 1 มีสิทธิเลือกซื้อรถยนต์ที่เช่าได้ในราคาถูกกว่าราคาในท้องตลาดเป็นการตอบแทน เมื่อโจทก์เป็นแหล่งเงินทุนประกอบธุรกิจหากำไรจากการให้เช่ารถยนต์หรือให้เช่าซื้อ จึงน่าเชื่อว่าการกำหนดค่าเช่าแบบลิสซิ่งโจทก์จะต้องคำนวณค่าซื้อรถยนต์และค่าดอกเบี้ยเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของค่าเช่าด้วย ดังนั้น ค่าเช่าเดือนละ 79,300 บาท ที่โจทก์กำหนดไว้ในสัญญาเช่าแบบลิสซิ่งจึงน่าจะสูงกว่าค่าเช่าตามสัญญาเช่าแบบธรรมดา และเหตุผลที่ศาลฎีกานำมาใช้ในการปรับลดค่าเสียหายในกรณีดังกล่าวนี้ก็เพียงคำนึงถึงทางได้เสียของโจทก์ในเรื่อง โจทก์ได้รับเงินค่าเช่าแบบลิสซิ่งจากจำเลยที่ 1 รวม 32 เดือน รวมเป็นเงินจำนวนสูงถึง 2,537,600 บาท และโจทก์ไม่มีภาระผูกพันต้องขายรถยนต์ที่ให้เช่าแก่จำเลยที่ 1 ในราคาถูกกว่าท้องตลาดด้วยแล้ว จึงกำหนดค่าเสียหายส่วนแรกนี้ให้แก่โจทก์เป็นเงินนนวน 200,000 บาท เท่านั้น

สำหรับค่าเสียหายในส่วนที่สอง คือ ค่าเช่าที่จำเลยจะต้องชำระหลังจากโจทก์บอกเลิกสัญญาแล้ว ซึ่งโจทก์ขอคิดค่าเสียหายส่วนที่ 2 นี้เพียง 200,000 บาท สำหรับค่าเสียหายในส่วนนี้ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า มีลักษณะเป็นการกำหนดเบี้ยปรับถ้าหากกำหนดไว้สูงเกินส่วน ศาลอาจลดลงเป็นจำนวนที่พอสมควรได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 383 และแม้จะเป็นที่เห็นได้ว่า การที่จำเลยที่ 1 ไม่ปฏิบัติตามสัญญาเช่าอันเป็นเหตุให้โจทก์ต้องบอกเลิกสัญญานั้น ทำให้โจทก์ได้รับความเสียหายเพราะไม่ได้รับเงินค่าเช่าอีก 18 เดือนจากจำเลยที่ 1 กับไม่ได้รับเงินค่าขายรถยนต์ที่จำเลยที่ 1 จะใช้สิทธิเลือกซื้อ รวมเป็นเงินจำนวน 2,829,269.16 บาท แต่โจทก์สามารถยึดรถยนต์ที่ให้เช่าคืนมาจากจำเลยที่ 1 ได้ และโจทก์ได้ประมูลขายรถยนต์คันดังกล่าวไปในราคา 2,420,000 บาท เป็นการบรรเทาความเสียหายของโจทก์ส่วนหนึ่งซึ่งเมื่อนำมารวมกับค่าเช่าที่โจทก์ได้รับจากจำเลยที่ 1 ก่อนบอกเลิกสัญญาจำนวน 2,537,600 บาท จึงรวมเป็นเงินที่โจทก์ได้รับ

แล้วทั้งสิ้น 4,957,600 บาท และเมื่อนำมารวมกับค่าเสียหายส่วนแรกที่ศาลฎีกากำหนดข้างต้นอีก 200,000 บาท จึงรวมเป็นเงินที่โจทก์จะได้รับทั้งสิ้น 5,157,600 บาท

ทั้งคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้ยังได้พิจารณาถึงเงินลงทุนของโจทก์เพื่อนำมาคำนวณค่าเสียหายด้วย โดยศาลฎีกาวินิจฉัยจากคำเบิกความของผู้รับมอบอำนาจโจทก์ว่า รถยนต์ที่ให้เช่ามีราคาเงินสดจำนวน 3,738,317.76 บาท ซึ่งถือได้ว่าเป็นเงินลงทุนของโจทก์ เมื่อนำเงินลงทุนของโจทก์มาหักออกแล้ว โจทก์จะมีกำไรก่อนหักค่าใช้จ่ายอื่นๆ เป็นเงินจำนวน 1,419,228.24 บาท นอกจากนี้หลังจากยึดรถยนต์ที่ให้เช่าคืนมาแล้ว นับถึงวันประมูลขายเป็นเวลา 1 ปี 2 เดือนเศษ โจทก์สามารถนำรถยนต์คันดังกล่าวออกให้เช่าหาผลกำไรได้อีกส่วนหนึ่ง ดังนี้ เมื่อพิจารณาถึงทางได้เสียทุกอย่างของโจทก์แล้วศาลฎีกาเห็นว่าที่โจทก์เรียกค่าเสียหายส่วนที่ 2 นี้มาเป็นเงินอีก 200,000 บาท จึงสูงเกินส่วนเห็นสมควรกำหนดค่าเสียหายส่วนที่ 2 นี้ให้โจทก์เพียง 20,000 บาท

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4405/2540

คำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้ศาลชั้นต้นพิพากษายกฟ้องโจทก์โดยวินิจฉัยว่าโจทก์ไม่ใช่เจ้าของรถยนต์ที่เช่าซื้อในขณะที่ทำสัญญาเช่าซื้อ สัญญาเช่าซื้อจึงเป็นโมฆะ ศาลอุทธรณ์พิพากษายืนโจทก์ฎีกา ศาลฎีกาพิพากษาว่าสัญญาเช่าซื้อ มีผลบังคับกันได้ ไม่เป็นโมฆะ

ดังนั้นในประเด็นเรื่องค่าเสียหายศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์จึงยังไม่ได้วินิจฉัย ศาลฎีกาจึงวินิจฉัยว่าในเรื่องค่าเสื่อมราคาของรถและค่าเสียหายที่ศาลล่างทั้งสองยังมีได้วินิจฉัยไว้ สมควรที่ศาลฎีกาจะได้วินิจฉัยไปในคราวเดียวกัน ไม่จำเป็นต้องส่งสำนวนไปให้ศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์พิจารณาก่อน โดยเห็นว่าตามสัญญาข้อ 5.5 ของสัญญาเช่าซื้อตามเอกสารหมายเลข 7 ระบุว่า ถ้าราคาที่ขายทรัพย์สินที่ให้เช่าซื้อไม่พอชำระหนี้ต่างๆ ที่ผู้เช่าซื้อจะต้องรับผิดชอบตามสัญญานี้ ผู้เช่าซื้อยินยอมที่จะชำระหนี้ที่ยังขาดอยู่อีกให้แก่เจ้าของจนครบนั้น มีลักษณะเป็นเบี้ยปรับ หากกำหนดไว้สูงเกินส่วน ศาลอาจลดลงเป็นจำนวนพอสมควรได้ และศาลฎีกาเห็นว่าเนื่องจากราคาของรถคันที่เช่าซื้อเป็นการคิดราคาคร่าวๆ รวมกับค่าเช่า และการใช้รถจะต้องมีการเสื่อมสภาพเสื่อมราคา จึงสมควรลดค่าเสียหายที่จำเลยที่ 1 จะต้องรับผิดชอบ ฉะนั้นที่โจทก์กำหนดค่ารถยนต์บรรทุกที่เช่าซื้อหลังจากหักค่าเช่าซื้อและค่าประเมินราคาแล้วเหลือจำนวน 532,000 บาท นั้น เห็นควรลดลงมาเหลือจำนวน 362,000 บาท และคิดค่าขาดประโยชน์ให้วันละ 100 บาท โจทก์ขอมา 23 เดือน 23 วัน รวมเป็นค่าขาดประโยชน์ทั้งสิ้น 71,300 บาท เมื่อรวมราคารถที่เช่าซื้อที่ยังขาดอยู่จำนวน 362,000 บาท จึงเป็นจำนวนเงินทั้งสิ้น 433,300 บาท จำเลยที่ 1 ได้นำสืบว่าหลังจากซื้อหัวรถจากโจทก์ไปแล้ว จำเลยที่ 1 ยังต้องนำไปต่อกระบะตัวถังรถ และไปติดตั้งเครื่องคัมต้องจ่ายเงินไปอีกประมาณ

200,000 บาท จึงเห็นสมควรนำเงินจำนวนนี้โดยหักค่าเสื่อมราคา 50,000 บาท ออกแล้วเหลือราคา
ค่าตัวถังและค่าคัมจำนวน 150,000 บาท ไปหักออกจากจำนวนเงินค่ารถและค่าขาดประโยชน์ที่
พิจารณาไว้ดังกล่าวข้างต้น จึงคงเป็นค่ารถและค่าเสียหายขาดประโยชน์ที่โจทก์พึงควรจะเรียกจาก
จำเลยที่ 1 จำนวน 283,300 บาท

อย่างไรก็ดี แม้คดีที่ขึ้นมาสู่ศาลฎีกาจะมีใช้จำนวนที่มากนักเมื่อเทียบกับจำนวนคดีเช่า
ซื้อที่มีการฟ้องร้องกันอยู่ในศาลชั้นต้น แต่ก็มีผู้เห็นว่า การกำหนดค่าเสียหายในคดีเช่าซื้อนั้น
ประสบปัญหาที่จะส่งผลกระทบต่อความเป็นธรรมของกลุ่มความทั้งสองฝ่าย โดยแยกปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อ
ดุลพินิจในการกำหนดค่าเสียหายในคดีเช่าซื้อไว้ 3 ปัจจัยหลัก คือ

3.2.1 วิเคราะห์ปัญหาที่มีผลกระทบต่อ การกำหนดค่าเสียหายในคดีเช่าซื้อของศาล⁴⁹

เมื่อโจทก์ซึ่งส่วนใหญ่คือผู้ประกอบการธุรกิจให้เช่าซื้อยื่นฟ้องผู้เช่าซื้อต่อศาลชั้นต้น
เบื้องต้นศาลชั้นต้นก็จะทำการไต่ถามเพื่อให้คู่ความได้ตกลงหรือประนีประนอมยอมความกันใน
ข้อพิพาทนั้น หากคู่ความตกลงกันได้ ศาลก็จะพิพากษาคตามที่คู่ความประนีประนอมยอมความกัน แต่
หากตกลงกันไม่ได้ก็ต้องทำการสืบพยานคู่ความทั้งสองฝ่าย และมีคำพิพากษาคตามประเด็นที่คู่ความ
โต้เถียงกัน แต่สิ่งหนึ่งที่เป็นเรื่องยากในการพิพากษาคคดีเช่าซื้อ คือการกำหนดค่าเสียหายว่าควรจะมี
เพียงใด เพราะหากกำหนดให้ผู้ให้เช่าซื้อได้รับชดใช้ค่าเสียหายน้อยเกินไป ก็อาจไม่เป็นธรรมแก่
ผู้ให้เช่าซื้อในส่วนที่ผู้ให้เช่าซื้อควรจะได้รับจากเงินที่ตนได้ลงทุนไป หากกำหนดให้ผู้เช่าซื้อต้องรับ
ผิดเกินความเสียหายที่แท้จริงของผู้ให้เช่าซื้อ ก็จะไม่เป็นธรรมแก่ผู้เช่าซื้อเช่นกัน ปัญหาที่เป็นต้นเหตุ
ทำให้การกำหนดค่าเสียหายในคดีเช่าซื้อไม่สอดคล้องต่อความเป็นจริงจนสร้างผลกระทบต่อทั้งผู้ให้เช่าซื้อ
ผู้เช่าซื้อรวมทั้งศาลเองนั้นมีที่มาจากหลายส่วนด้วยกัน ซึ่งอาจแยกพิจารณาได้ ดังนี้

3.2.1.1 ปัจจัยที่เกิดจากผู้ให้เช่าซื้อ

สำหรับปัจจัยที่เกิดจากตัวผู้ให้เช่าซื้อนี้อาจแบ่งออกเป็น 2 ประการ กล่าวคือ

1) กรณีผู้ให้เช่าซื้อไม่เปิดเผยราคาที่แท้จริงของทรัพย์สินที่เช่าซื้อและเรียก
ค่าเสียหายสูงกว่าความเป็นจริง

สำหรับราคาที่แท้จริงของทรัพย์สินที่เช่าซื้อในที่นี้ ก็คือ เงินลงทุนที่ใช้ใน
การซื้อทรัพย์สินมาให้เช่าซื้อนั่นเอง โดยปกติผู้ให้เช่าซื้อซึ่งเป็นผู้ประกอบการมักจะไม่เปิดเผยราคา
ทรัพย์สินที่แท้จริงในการทำสัญญาเช่าซื้อไว้ แต่จะระบุเพียงค่าเช่าซื้อที่ผู้เช่าซื้อจะต้องชำระตาม
สัญญาเช่าซื้อเท่านั้น

ปัญหาที่เกิดขึ้นนี้น่าจะมาจากสาเหตุที่ว่าผู้ให้เช่าซื้อต้องการที่จะเอาเปรียบ
ผู้เช่าซื้อเพื่อจะได้นำเอาค่าเช่าซื้อที่ระบุไว้ในสัญญาเช่าซื้อมาเป็นฐานในการเรียกค่าเสียหาย ซึ่งผลที่

⁴⁹ สุทัศน์ ศิริมหาพฤกษ์. เล่มเดิม. หน้า 37-51

เกิดตามมา ก็คือ ค่าเสียหายที่ผู้ให้เช่าซื้อเรียกมานั้น จึงสูงเกินความเป็นจริงด้วย การที่ผู้ให้เช่าซื้อไม่ระบุงราคาที่แท้จริงของทรัพย์สินที่เช่าซื้อหรือเงินลงทุนและเรียกร้อยค่าเสียหายที่สูงเกิน ไปเช่นนี้ย่อมก่อให้เกิดภาระแก่ศาลในการคำนวณค่าเสื่อมราคาหรือค่าขาดราคา ทั้งยังส่งผลต่อการใช้ดุลพินิจปรับลดค่าเสียหายลงด้วย ทั้งนี้เนื่องจากเมื่อพิจารณาแนวคำพิพากษาศาลฎีกาต่างๆ แล้ว ซึ่งผู้วิจัยขอศึกษาถึงแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่เกี่ยวกับคดีเช่าซื้อรถยนต์ ก็จะพบว่าศาลฎีกาเองก็มีได้ยึดถือค่าเช่าซื้อที่ระบุไว้ในสัญญาเช่าซื้อเป็นหลักในการกำหนดค่าเสื่อมราคา ค่าขาดราคา หรือค่าเสียหายอื่นๆ ทั้งนี้อาจจะเป็นด้วยเหตุผลที่ว่าศาลจะต้องพิจารณาค่าเสียหายจากความเสียหายที่แท้จริงที่ฝ่ายผู้ให้เช่าซื้อได้รับตามหลักการกำหนดค่าเสียหายในทางแพ่ง โดยศาลจะพิพากษาในทำนองว่าหากมีการระบุในสัญญาเช่าซื้อว่าให้ผู้เช่าซื้อรับผิดชอบในกรณีที่ผู้เช่าซื้อผิดสัญญาและผู้ให้เช่าซื้อนำรถยนต์ที่เช่าซื้อออกขายทอดตลาดแล้ว หากได้ราคาไม่คุ้มกับค่าเช่าซื้อ ผู้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบในส่วนที่ขาด ข้อตกลงดังกล่าวศาลถือว่าเป็นการกำหนดค่าเสียหายล่วงหน้าถือเป็นเบี่ยงปรับอย่างหนึ่ง ดังนั้นการที่ผู้ให้เช่าซื้อจะเรียกร้อยเอาเงินจำนวนที่ขาดหลังจากนำรถออกขายทอดตลาดแล้วเงินเต็มราคาตามสัญญาเช่าซื้อ โดยที่ผู้เช่าซื้อเองมิได้รับประโยชน์ตอบแทนจากการใช้ทรัพย์สินที่เช่าซื้อแล้ว เช่นนี้ จึงเป็นการเรียกร้อยค่าเสียหายที่สูงเกินส่วนศาลย่อมมีอำนาจพิจารณาลดลงเป็นจำนวนตามที่เห็นสมควรได้⁵⁰ แต่การที่ผู้ให้เช่าซื้อไม่ระบุงราคาที่แท้จริงของทรัพย์สินที่เช่าซื้อหรือเงินลงทุนไว้ นอกจากจะก่อให้เกิดภาระแก่ศาลดังที่ได้กล่าวไว้แล้ว ยังไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ใดๆ แก่ฝ่ายผู้ให้เช่าซื้อเอง ในทางตรงกันข้ามกลับส่งผลเสียให้แก่ฝ่ายผู้เช่าซื้อ เพราะหากให้ศาลเป็นผู้คำนวณราคาหรือเงินลงทุนเองย่อมมีโอกาที่จะผิดพลาดได้ ดังนั้น หากในสัญญาเช่าซื้อได้กำหนดคราราคาที่แท้จริงของทรัพย์สินที่เช่าซื้อหรือเงินลงทุนไว้ก็จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ทุกฝ่าย โดยในส่วนของศาลเองก็ไม่ต้องเสียเวลาคำนวณหาราคาที่แท้จริงของทรัพย์สินหรือเงินลงทุน ในขณะที่ทำสัญญาเช่าซื้อ ทั้งไม่ต้องกังวลว่าจะคำนวณราคาหรือเงินลงทุนผิดพลาด

อย่างไรก็ตาม แม้ศาลจะมีอำนาจปรับลดค่าเสียหายได้ แต่การกำหนดค่าเสียหายดังกล่าวนี้ ก็เป็นเรื่องของการใช้ดุลพินิจของศาลซึ่งอาจเกิดความผิดพลาดได้ และไม่ว่าความผิดพลาดนั้นจะเกิดแก่ฝ่ายใดก็ตาม ไม่ว่าจะเป็ฝ่ายผู้ให้เช่าซื้อหรือฝ่ายผู้เช่าซื้อ ก็ย่อมส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นศรัทธาของประชาชนที่มีต่อศาล

2) ปัจจัยที่เกิดจากกรณีผู้ให้เช่าซื้อไม่นำสืบพยานหลักฐานหรือนำสืบพยานหลักฐานไม่ชัดเจนเพียงพอ

ปัจจัยที่เกี่ยวกับการนำสืบพยานหลักฐานดังกล่าวนี้ ถือเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งที่มีผลกระทบต่อกรกำหนดค่าเสียหายในคดีเช่าซื้อ เนื่องจากการเรียกร้อยค่าเสียหาย

⁵⁰ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 58/2530

บางอย่าง เช่น ค่าใช้ทรัพย์หรือค่าขาดประโยชน์ ย่อมเป็นหน้าที่ของผู้ให้เช่าซื้อที่จะต้องนำพยานหลักฐานมาสืบให้ศาลเห็นว่าค่าเสียหายในส่วนนี้มีเพียงใด เพื่อที่ศาลจะได้กำหนดค่าเสียหายในส่วนนี้ได้ถูกต้อง ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเสียหายที่แท้จริง

แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัตินั้นฝ่ายผู้ให้เช่าซื้อมักมีเพียงผู้รับมอบอำนาจซึ่งไม่ได้เป็นผู้รู้เห็นข้อเท็จจริงในคดีโดยตรงมาเบิกความเป็นพยาน โดยในบางคดีก็ไม่มีพยานเอกสารอื่นหรือข้อเท็จจริงอื่นใดที่แสดงให้เห็นว่าผู้ให้เช่าซื้อได้รับความเสียหายตามที่กล่าวอ้างมาเป็นพยานสนับสนุน และแม้ในทางปฏิบัติศาลเองจะไม่ได้เคร่งครัดในการรับฟังพยานหลักฐานในลักษณะดังกล่าวนี้ถึงขั้นยกคำขอ หากฝ่ายผู้ให้เช่าซื้อนำสืบพยานหลักฐานไม่สมก็ตาม โดยศาลจะกำหนดค่าใช้ทรัพย์หรือค่าขาดประโยชน์ให้ตามที่ศาลเห็นสมควร แต่การใช้ดุลพินิจของศาลในการกำหนดค่าเสียหายในลักษณะเช่นนี้โดยไม่มีพื้นฐานของข้อเท็จจริงที่น่าเชื่อถือมารองรับ ก็อาจสร้างความกังขาทั้งต่อฝ่ายผู้ให้เช่าซื้อและผู้เช่าซื้อได้

3.2.1.2 ปัจจัยที่เกิดจากผู้เช่าซื้อ

ปัจจัยที่เกิดจากผู้เช่าซื้อนี้อาจแยกพิจารณาได้ 3 ประการ กล่าวคือ

1) กรณีผู้เช่าซื้อผิดนัดชำระค่าเช่าซื้อ แต่ยังคงครองทรัพย์สินที่เช่าซื้ออยู่

การที่ผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อย่อมเป็นเหตุให้ผู้ให้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อ และให้ผู้ให้เช่าซื้อชอบที่จะกลับเข้าครองทรัพย์สินนั้นได้ด้วย⁵¹ แต่หากผู้เช่าซื้อไม่ยอมส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อคืนแต่กลับครองทรัพย์สินดังกล่าวต่อไป ย่อมเป็นภาระของผู้ให้เช่าซื้อที่จะต้องฟ้องคดีต่อศาลเพื่อเรียกทรัพย์สินที่เช่าซื้อคืน ทั้งเรียกร้องเอาค่าเสียหายต่างๆ

กรณีเช่นนี้ย่อมก่อให้เกิดปัญหาแก่ศาลในการกำหนดค่าเสื่อมราคาหรือค่าขาดราคาว่าควรจะกำหนดให้เพียงใด ทั้งยังก่อให้เกิดความยุ่งยากแก่ฝ่ายผู้ให้เช่าซื้อที่จะต้องฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายส่วนที่ยังขาดอยู่ ในกรณีที่หากทรัพย์สินที่ยึดคืนมาได้ในภายหลังขายทอดตลาดได้น้อยกว่าค่าเสียหายที่ตนควรจะได้รับโดยชอบ และยังคงส่งผลกระทบต่อไปยังการใช้ดุลพินิจของศาลในการกำหนดค่าเสียหายในส่วนนี้อีก

2) กรณีผู้เช่าซื้อใช้ทรัพย์สินที่เช่าซื้อโดยไม่ระมัดระวังดังเช่นวิญญูชนจะพึงสงวนทรัพย์สินของตนเอง

⁵¹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 574 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ในกรณีผิดนัดไม่ใช้เงินสองคราวติดๆกัน หรือกระทำผิดสัญญาในข้อที่เป็นส่วนสำคัญ เจ้าของทรัพย์สินจะบอกเลิกสัญญาเสียก็ได้ ถ้าเช่นนั้นบรรดาเงินที่ได้ใช้มาแล้วแต่ก่อนให้รับเป็นของเจ้าของทรัพย์สิน และเจ้าของทรัพย์สินชอบที่จะกลับเข้าครองทรัพย์สินนั้นได้ด้วย”

ในการเช่าซื้อนั้นผู้เช่าซื้อมีหน้าที่ต้องระมัดระวังรักษาทรัพย์สินที่เช่าซื้อเสมอวิญญชน พึ่งรักษาทรัพย์สินของตนเอง แต่ในความเป็นจริง ยังมีผู้เช่าซื้อบางคนนำทรัพย์สินที่เช่าซื้อไปใช้อย่างไม่ระมัดระวังหรือใช้เกินปกติอย่างมาก ทำให้ทรัพย์สินที่เช่าซื้อนั้นเสื่อมสภาพหรือเสื่อมราคาลงอย่างรวดเร็ว

ปัญหาที่เกิดขึ้นในกรณีดังกล่าวนี้ ย่อมก่อให้เกิดภาระแก่ศาลอย่างมากที่จะใช้ดุลพินิจกำหนดค่าเสื่อมราคาหรือค่าขาดประโยชน์ให้แก่ฝ่ายผู้ให้เช่าซื้อ เนื่องจากเมื่อทรัพย์สินที่เช่าซื้อดังกล่าวเสื่อมสภาพเร็วกว่าปกติ และหากผู้ให้เช่าซื้อได้ทรัพย์สินนั้นคืนมาแล้วนำออกขายทอดตลาดย่อมได้ราคาน้อยกว่าทรัพย์สินประเภทและชนิดเดียวกัน

3) กรณีผู้เช่าซื้อละเลยไม่ต่อสู้อุคติหรือไม่นำสืบพยานหลักฐานให้ศาลเห็น

โดยส่วนใหญ่แล้วในคดีเช่าซื้อนั้น ผู้เช่าซื้อมักจะ ไม่ค่อยให้การต่อสู้อุคติหรือแม้จะให้การต่อสู้อุคติไว้แต่ก็ไม่มีพยานหลักฐานมานำสืบในศาลเห็นถึงเรื่องค่าเสียหายที่ฝ่ายผู้ให้เช่าซื้อได้รับ ทำให้การรับฟังพยานหลักฐานของศาลมักจะมีเพียงแต่พยานหลักฐานของฝ่ายผู้ให้เช่าซื้อเพียงที่ประกอบการใช้ดุลพินิจกำหนดค่าเสียหายของศาล

ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในกรณีดังกล่าวนี้ หากพิจารณาในแง่ของศาลแล้วจะเห็นว่าไม่ส่งผลกระทบต่อใดๆ ในการพิจารณาคดี เนื่องจากเมื่อผู้เช่าซื้อไม่เข้ามาต่อสู้อุคติหรือไม่สืบพยานหลักฐานมานำสืบ ศาลก็ชอบที่จะพิจารณาไปฝ่ายเดียวทำให้คดีเสร็จไปโดยเร็ว แต่เมื่อพิจารณาในแง่ของการกำหนดค่าเสียหายที่ศาลจะต้องกำหนดให้ฝ่ายผู้ให้เช่าซื้อแล้ว เมื่อศาลไม่มีข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานจากฝ่ายผู้เช่าซื้อมาประกอบการใช้ดุลพินิจของศาลแล้ว ในบางครั้งศาลอาจใช้ดุลพินิจกำหนดค่าเสียหายเบี่ยงเบนไปจากมาตรฐานที่ควรจะเป็นและไม่สอดคล้องกับหลักการทางเศรษฐศาสตร์ อันจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่ฝ่ายผู้เช่าซื้อเกินควร

3.2.1.3 ปัจจัยที่เกิดจากผู้พิพากษาหรือศาล

ปัจจัยที่เกิดจากตัวผู้พิพากษาหรือศาลนี้ อาจกล่าวได้ว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในเรื่องของการใช้ดุลพินิจกำหนดค่าเสียหายในคดีเช่าซื้อ เนื่องจากในการพิจารณาพิพากษาคดีเช่าซื้อในแต่ละคดี หากพยานหลักฐานของฝ่ายผู้ให้เช่าซื้อถูกต้องแท้จริงแล้ว ศาลก็ชอบที่จะใช้ดุลพินิจกำหนดค่าเสียหายได้ตามที่เห็นสมควร ทั้งนี้ค่าเสียหายในคดีเช่าซื้อในแต่ละคดี อาจจะไม่เท่ากันเนื่องจากเป็นดุลพินิจของผู้พิพากษาแต่ละท่าน ทั้งเรื่องดุลพินิจในการกำหนดค่าเสียหายนี้ หากศาลสูงเห็นว่าผู้พิพากษาศาลชั้นต้นกำหนดค่าเสียหายโดยไม่สูงเกินไปแล้ว ศาลสูงก็มักจะไม่ว้าวุ่นเข้าไปแก้ไขในส่วนนี้ สำหรับปัจจัยที่เกิดจากตัวผู้พิพากษาหรือศาลที่ส่งผลกระทบต่อการใช้ดุลพินิจกำหนดค่าเสียหายในคดีเช่าซื้อนั้น อาจแยกพิจารณาได้ 2 ประการ กล่าวคือ

1) กรณีผู้พิพากษาขาดทักษะและประสบการณ์ในการดำเนินคดีเข้าสู่ชั้นที่มีความ สลับซับซ้อน และไม่มีหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนที่เป็นมาตรฐานในการกำหนดค่าเสียหาย

เป็นที่ทราบกันดีว่าคดีเข้าสู่ในปัจจุบันนี้มีความซับซ้อนและยุ่งยากมากขึ้น ดังนั้นการที่จะวินิจฉัยว่าค่าเสียหายนั้นควรจะมีเพียงใด จึงจำเป็นต้องใช้สูตรทางคณิตศาสตร์เข้ามา ช่วยในการคำนวณ ซึ่งผู้พิพากษาแต่ละท่านก็อาจมีความชำนาญหรือมีทักษะในการพิจารณาคดี เข้าสู่ที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้นหากผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีเข้าสู่มีความชำนาญและมีทักษะ ในการพิจารณาคดีเข้าสู่แล้ว ย่อมทำให้สามารถใช้ดุลพินิจกำหนดค่าเสียหายได้อย่างสอดคล้องกับ ความเสียหายที่เกิดขึ้นจริงและทำให้เกิดความพอใจแก่คู่ความทุกฝ่าย

ในทางกลับกัน หากผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีเข้าสู่นั้นขาดความชำนาญ หรือไม่มีความเข้าใจในคดีเข้าสู่อย่างถ่องแท้แล้วก็จะทำให้เกิดปัญหาตามมาหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องการกำหนดค่าเสียหายในคดี ซึ่งเป็นเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อคู่ความในคดี หรือกรณีที่มีผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของศาล เช่น ผู้พิพากษาในศาลเดียวกันพิจารณาคดีที่มีข้อเท็จจริง คล้ายคลึงกัน แต่ผลของคดีกลับแตกต่างกันออกไป โดยปัญหาดังกล่าวเหล่านี้อาจลดลงได้หรืออาจ ไม่เกิดขึ้นเลย หากผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีเข้าสู่มีความชำนาญ มีทักษะ และเข้าใจเกี่ยวกับ หลักการใช้ประกอบการใช้ดุลพินิจได้อย่างถ่องแท้

2) ทักษะของผู้พิพากษาต่อคดีเข้าสู่ สำหรับทัศนคติของผู้พิพากษาที่มีต่อคดี เข้าสู่ หรือต่อคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งในคดีเข้าสู่ ก็ย่อมเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลกระทบต่อการใช้ ดุลพินิจกำหนดค่าเสียหายทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นทัศนคติในทางบวกหรือทางลบ

ปัญหาที่อาจเกิดขึ้น หากผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีมีทัศนคติในทางลบต่อ ฝ่ายผู้ให้เข้าสู่ โดยเห็นว่าประกอบธุรกิจทางเขาเปรียบแก่ฝ่ายผู้เข้าสู่ การใช้ดุลพินิจกำหนด ค่าเสียหายของศาลก็ย่อมเอนเอียงไปในทางที่จะพยายามลดค่าเสียหายให้แก่ฝ่ายผู้เข้าสู่ ในทาง กลับกัน หากผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีมีทัศนคติในทางลบต่อฝ่ายผู้เข้าสู่ โดยเห็นว่าผู้เข้าสู่มี เจตนาทุจริต ฉ้อโกง การใช้ดุลพินิจกำหนดค่าเสียหายก็อาจเอนเอียงไปในทางกำหนดให้ผู้เข้าสู่ ต้องรับผิดชอบค่าเสียหายสูงเกินกว่าที่ควรจะเป็น โดยไม่ได้คำนึงถึงหรือไม่ได้พิจารณาถึงความ เสียหายที่แท้จริงที่แต่ละฝ่ายได้รับ

จากปัจจัยดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นจะเห็นได้ว่า มีผู้ทำการวิจัยถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการ กำหนดค่าเสียหายในคดีเข้าสู่ แสดงให้เห็นว่าแม้คดีเข้าสู่ที่ขึ้นมาสู่ศาลฎีกาในช่วง 20 ปี ที่ผ่านมา นั้นจะมีจำนวนไม่ถึง 200 คดีก็ตาม ก็มีได้หมายความว่าคดีในส่วนที่มีได้มีการอุทธรณ์ฎีกาขึ้นมาสู่ ศาลสูง จะได้รับการชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นได้อย่างเป็นธรรมสมบูรณ์ในทุกๆ กรณีไป โดย ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า เหตุที่คดีต่างๆ ไม่สามารถอุทธรณ์ฎีกาขึ้นมาสู่ศาลสูงได้ เนื่องจากเหตุผลใน

หลายๆ ประการ เช่น 1) เนื่องจากในคดีเช่าซื้อบางคดีมีจำนวนทุนทรัพย์พิพาทไม่สูงมากนัก จึงถูกจำกัดด้วยจำนวนทุนทรัพย์ดังกล่าว และไม่สามารถอุทธรณ์หรือฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงขึ้นมายังศาลสูงได้ ทั้งในการอุทธรณ์ฎีกาอันเกี่ยวข้องกับค่าเสียหาย นั้นเป็นการอุทธรณ์ฎีกาโต้แย้งดุลพินิจของศาลในการกำหนดค่าเสียหายอันเป็นประเด็นในข้อเท็จจริง ดังนั้นเมื่อศาลล่างมีคำพิพากษาอย่างไร คู่ความทั้งสองก็จำต้องยอมรับในคำพิพากษาเช่นนั้น 2) อาจเป็นเพราะประเด็นของทางฝ่ายผู้ให้เช่าซื้อเอง เนื่องจากหากผู้ให้เช่าซื้ออุทธรณ์ฎีกาขึ้นสู่ศาลสูง ก็จะต้องใช้ระยะเวลาในการดำเนินคดีต่อไปอีกเป็นระยะเวลาาน ทั้งผู้ให้เช่าซื้อต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นในดำเนินคดีในศาลสูงต่อไป เป็นเหตุให้ผู้ให้เช่าซื้อต้องยอมรับในผลเหตุคำพิพากษาของศาลชั้นต้นนั่นเอง ดังตัวอย่างที่ผู้วิจัยยกตัวอย่างให้เห็นถึงแนวคำพิพากษาที่แตกต่างกันของศาลชั้นต้นดังนี้

1) กรณีที่ศาลกำหนดค่าเสียหายให้น้อย

คำพิพากษาศาลจังหวัดสกลนคร คดีหมายเลขดำที่ 303/2552 คดีหมายเลขแดงที่ 639/2552 โจทก์ฟ้องขอให้จำเลยทั้งสองร่วมกันชำระเงินค่าเช่าซื้อ ค่าขาดประโยชน์รวมจำนวน 195,000 บาท พร้อมดอกเบี้ยอัตราร้อยละ 15 ต่อปี จากต้นเงินดังกล่าวนับแต่วันฟ้องจนกว่าจะชำระเงินทั้งหมดแก่โจทก์ จำเลยทั้งสองขาดนัดยื่นคำให้การ

ศาลพิพากษาว่า เมื่อสัญญาเช่าซื้อเลิกกันแล้วโจทก์ไม่มีสิทธิเรียกเงินค่าเช่าซื้อตามสัญญาจากจำเลยที่ 1 ได้ แต่ค่าขาดประโยชน์ จำเลยที่ 1 ครอบครองรถของโจทก์ทำให้โจทก์ได้รับความเสียหาย โจทก์ชอบที่จะเรียกค่าเสียหายได้ ที่โจทก์ขอคิดค่าขาดประโยชน์วันละ 400 บาท โดยอ้างว่าอาจนำออกให้เช่าได้ แต่โจทก์ไม่มีเอกสารนำออกให้เช่ามาเป็นพยาน จึงเห็นควรกำหนดค่าเสียหายให้วันละ 100 บาท จำนวน 110 วัน คิดเป็นเงิน 11,000 บาท จึงพิพากษาให้จำเลยทั้งสองชำระเงิน 11,000 บาท พร้อมดอกเบี้ยอัตราร้อยละ 7.5 ต่อปี จากต้นเงินดังกล่าวนับแต่วันถัดจากวันฟ้องเป็นต้นไป

2) กรณีที่ศาลกำหนดค่าเสียหายให้มาก

คำพิพากษาศาลจังหวัดสระบุรี คดีหมายเลขดำที่ ผบ.2069/2552 คดีหมายเลขแดงที่ ผบ.2492/2552 โจทก์ฟ้องว่าจำเลยทำสัญญาเช่าซื้อจากโจทก์เป็นเงินจำนวน 336,224.40 บาท ต่อมาจำเลยผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อ จึงส่งมอบรถคืน โจทก์นำรถออกขายทอดตลาด ออกขายได้เพียง 130,000 บาท จึงเรียกค่าขาดราคาอีก 175,000 บาท และค่าขาดประโยชน์ วันละ 400 บาท เป็นเงิน 50,000 บาท

ศาลพิพากษาว่า ค่าขาดราคามีลักษณะเป็นเบี้ยปรับ จึงลดได้ กำหนดให้โจทก์ได้รับชำระราคาเป็นเงิน 163,000 บาท และค่าขาดประโยชน์และดอกเบี้ยก็สูงเกินส่วน จึงลดเหลือ 12,000 บาท และลดดอกเบี้ยลงเหลือร้อยละ 7.5 ต่อปี

ดังจะเห็นจากตัวอย่างจะพบว่า คดีทั้งสองเรื่องนั้นเป็นคดีที่มีคำพิพากษาจากศาลที่ต่าง ท้องที่กันสองศาล โดยทั้งสองศาลกำหนดค่าเสียหายให้แก่ผู้ให้เข้าซื้อที่แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด เหตุที่เป็นเช่นนี้ผู้วิจัยเห็นว่าอาจเป็นเพราะเนื่องจากเหตุผลของการที่ศาลแต่ละศาลนั้นจะมีวิธีการ หรือสูตรในการคำนวณค่าเสียหายในคดีเข้าซื้อที่แตกต่างกันไป ทั้งการกำหนดค่าเสียหายในคดี เข้าซื้อเป็นดุลพินิจที่ศาลมีอำนาจในการกำหนดได้บนพื้นฐานข้อมูลของตนเอง จึงส่งผลให้การ กำหนดค่าเสียหายในคดีเข้าซื้อในปัจจุบันเกิดความแตกต่างกันมากในหลายพื้นที่ขึ้นอยู่กับสูตรที่ใช้ ในการคำนวณ ข้อมูลความเห็นและดุลพินิจของผู้พิพากษาแต่ละท่าน นอกจากนี้ในปัจจุบันการ ฟ้องร้องคดีเข้าซื้อเป็นคดีที่อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ดังนั้นใน การฟ้องคดีจะต้องฟ้อง ณ ภูมิลำเนาของจำเลย ซึ่งโดยส่วนใหญ่เป็นผู้เข้าซื้อ ส่งผลให้การ ฟ้องร้องในปัจจุบันจะต้องกระจายไปตามพื้นที่ต่างๆ ที่เป็นภูมิลำเนาของจำเลย ซึ่งไม่เหมือนกับ ในช่วงก่อนการบัญญัติกฎหมายฉบับดังกล่าว ที่สามารถฟ้องร้อง ณ ที่มูลคดีเกิดได้ ซึ่งผู้ให้เข้าซื้อ สามารถฟ้อง ณ ศาลที่ทำสัญญาเข้าซื้อที่มูลคดีเกิด และโดยส่วนใหญ่แล้วก็คือพื้นที่สำนักงานใหญ่ ของผู้ให้เข้าซื้อนั่นเอง

โดยในเรื่องดังกล่าวนี้เคยมีผู้ศึกษามาแล้วว่าสูตรในการกำหนดค่าเสียหายของศาลนั้น แต่ละศาลกำหนดและใช้สูตรในการกำหนดค่าเสียหายให้แก่คู่สัญญาอย่างไรบ้าง กล่าวคือ

3.2.2 ตัวอย่างสูตรที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดค่าเสียหายในคดีเข้าซื้อ⁵²

ในการกำหนดค่าเสียหายในคดีเข้าซื้อของศาลนั้น นอกจากศาลจะพิจารณาจากประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่มีกำหนดเพียงไม่กี่มาตราแล้ว ศาลก็ยัง ได้มีการออกระเบียบข้อบังคับว่า ด้วยการกำหนดค่าเสียหายในคดีเข้าซื้อมาใช้พิจารณาประกอบการใช้ดุลพินิจของผู้พิพากษา โดยมี เจตนารมณ์เพื่อช่วยให้การใช้ดุลพินิจของศาลเป็นไปได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม โดยได้นำ ตัวอย่างมาแสดงดังนี้

ตัวอย่างระเบียบข้อบังคับ เกี่ยวกับการคำนวณค่าเสียหายคดีเข้าซื้อของศาลที่ 1

ในการใช้เข้าซื้อทรัพย์สินต่างๆ ผู้ขายหรือผู้ให้เข้าซื้อจะกำหนดราคาเข้าซื้อ โดยนำ ดอกเบี้ยมารวมกับราคาเงินสด ในกรณีขายหรือให้เข้าซื้อผ่านบริษัทเงินทุน บริษัทเงินทุนก็จะ กำหนดราคาเข้าซื้อเท่ากับเงินต้นที่ให้สินเชื่อรวมกับดอกเบี้ยทำนองเดียวกัน แล้วกำหนดค่าเข้าซื้อที่ จะต้องผ่อนชำระเป็นรายเดือน เท่ากับราคาเข้าซื้อหารด้วยจำนวนงวด หรือเดือนที่จะต้องผ่อนชำระ ทั้งหมด เช่น รถยนต์คันหนึ่งมีราคาเงินสด 120,000 บาท ตกลงผ่อนชำระ 24 งวด กิดดอกเบี้ยในอัตรา ร้อยละ 15 ต่อปี ดังนั้นผู้ขายจะได้ดอกเบี้ยหรือผลประโยชน์ตอบแทนเป็นเงิน 36,000 บาท

โดยคิดราคาเข้าซื้อเท่ากับ $120,000 + 36,000 = 156,000$ บาท

⁵² อารณ แสงศศิธร. เล่มเดิม. หน้า 58-63.

คิดเป็นค่าเช่าซื้อเดือนละ $156,000/24=6,500$ บาท

จากข้อเท็จจริงนี้ มีสูตรในการคำนวณดังนี้

1) การคิดดอกเบี้ยหรือผลประโยชน์ตอบแทนทั้งหมด

$$\text{สูตร ดอกเบี้ย} = \frac{\text{ราคาทรัพย์สิน} \times \text{อัตราดอกเบี้ย} \times \text{จำนวนเดือน}}{100 \times 12}$$

ที่มาของสูตร

เงินต้นหรือราคาทรัพย์สิน 100 บาท ในเวลา 12 เดือน ให้ดอกเบี้ย 15 บาท

เงินต้นหรือราคาทรัพย์สิน 120,000 บาท ในเวลา 24 เดือน ให้ดอกเบี้ย $15 \times 120,000 \times 24$

100x12

ดังนั้นดอกเบี้ยจึงเท่ากับ 36,000 บาท

2) การหาผลประโยชน์เป็นอัตราร้อยละ

$$\text{สูตร ก. ผลประโยชน์เป็นร้อยละ} = \frac{\text{ดอกเบี้ย} \times 100}{\text{ราคาทรัพย์สิน}}$$

ที่มาของสูตร

เงินต้นหรือราคาทรัพย์สิน 120,000 บาท ได้ผลประโยชน์เท่ากับ 36,000 บาท

เงินต้นหรือราคาทรัพย์สิน 100 บาท ได้ผลประโยชน์ $36,000 \times 100$

120,000

ดังนั้นผลประโยชน์ตอบแทนร้อยละ 30

$$\text{สูตร ข. ผลประโยชน์เป็นร้อยละ} = \frac{\text{อัตราดอกเบี้ย} \times \text{จำนวนเดือน}}{12}$$

ที่มาของสูตร เงินต้น 100 บาทระยะเวลา 12 เดือน ได้ผลประโยชน์ = 15 บาท

เงินต้น 100 บาท ระยะเวลา 24 เดือน ได้ผลประโยชน์ = 15×24 บาท

12

ดังนั้นเป็นผลประโยชน์ร้อยละ 30

3) การคิดราคาทรัพย์สินหรือราคาเงินสดในขณะทำสัญญา

$$\text{สูตร ราคาทรัพย์สิน} = \frac{100 \times \text{ราคาเช่าซื้อ}}{100 + \frac{\text{อัตราดอกเบี้ย} \times \text{จำนวนเดือน}}{12}}$$

ที่มาของสูตร

ตามตัวอย่าง ผู้ขายได้ผลประโยชน์หรือดอกเบี้ย เป็นร้อยละ 30

ราคาเช่าซื้อ 100+30 บาท ราคาทรัพย์สิน = 100 บาท

ราคาเช่าซื้อ 196,000 บาท ราคาทรัพย์สิน = $\frac{100 \times \text{ราคาเช่าซื้อ}}{100+30}$

จากสูตรข้อ 2 ข.ผลประโยชน์เป็นร้อยละ = $\frac{\text{อัตราดอกเบี้ย} \times \text{จำนวนเดือน}}{12}$

$$\text{ดังนั้น ราคาทรัพย์สิน} = \frac{100 \times \text{ราคาเช่าซื้อ}}{100 + \frac{\text{อัตราดอกเบี้ย} \times \text{จำนวนเดือน}}{12}}$$

4) การคิดราคาทรัพย์สินในขณะกระทำผิด

$$\text{สูตร ราคาทรัพย์สินในขณะผิดนัด} = \frac{\text{ราคาทรัพย์สิน} \times \text{จำนวนเดือนที่ผิดนัด}}{\text{จำนวนเดือนทั้งหมด}}$$

ที่มาของสูตร

จำนวน 24 เดือน ทรัพย์สินมีค่า = 120,000 บาท

จำนวน 20 เดือน ทรัพย์สินมีค่า = $\frac{120,000 \times 20}{24}$ บาท

24

ดังนั้นราคาทรัพย์สิน ในขณะผิดนัด = 100,000 บาท

5) การคิดดอกเบี้ยหรือผลประโยชน์ที่ได้รับต่อเดือน

$$\text{สูตร ดอกเบี้ยต่อเดือน} = \frac{\text{ราคาเช่าซื้อ} - \text{ราคาทรัพย์สิน}}{\text{จำนวนเดือน}}$$

ข้อสังเกต โดยปกติ ศาลจะไม่ทราบราคาทรัพย์สินและอัตราดอกเบี้ย ดังนั้นเพื่อจะคำนวณหาราคาทรัพย์สินและอื่นๆ จำเป็นต้องสอบถามพยานเบื้องต้นว่า โจทก์คิดดอกเบี้ยในอัตราเท่าใด ถ้าไม่ทราบก็ต้องกะประมาณเอาเอง สำหรับรถยนต์ในช่วงปี พ.ศ. 2533 เป็นต้นมา ส่วนใหญ่จะคิดดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 10-12 อาจเพิ่มขึ้นหรือลดลงขึ้นอยู่กับอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ยืมของธนาคาร อัตราความเสี่ยงว่าเป็นรถเก่า (ดอกเบี้ยสูง) หรือรถใหม่ (ดอกเบี้ยต่ำ) รวมทั้งระยะเวลาผ่อน ถ้าผ่อนนานดอกเบี้ยสูง ถ้าผ่อนสั้นระยะสั้นดอกเบี้ยต่ำ ถ้าระยะสั้นก็ประมาณ 12% ก็หารลงตัวง่ายดี ส่วนทรัพย์สินอื่นๆมีราคาไม่มากนัก เช่น วิทยุ โทรทัศน์ ตู้เย็น เป็นต้น จะมีดอกเบี้ยสูงพอๆ กับดอกเบี้ยเงินกู้ยืมของธนาคาร ถ้าประมาณ 15-18% จะใกล้เคียงกับความจริงมากพอสมควร⁵³

ที่กล่าวมาเป็นสูตรในการคำนวณค่าเสียหายของศาลที่ 1 ซึ่งต่อไปจะเป็นตัวอย่างการคำนวณค่าเสียหายของศาลที่ 2 ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ คือ

การคำนวณหาราคารถ (ต้นทุนหรือราคาลงทุน) ค่าเสื่อมราคาหรือค่าขายรถขาดราคา (ไม่ว่าจะเป็นที่ยึดมาขายได้แล้ว หรือประเมินว่าน่าจะขายได้) และค่าขาดประโยชน์รายเดือนมีสูตรคิดดังนี้

$$(1) \text{ ดอกเบี้ย} = \frac{\text{เงินต้น} \times \text{ระยะเวลา} \times \text{อัตราดอกเบี้ย}}{100}$$

100

$$ด = \frac{ต \times ป \times อ}{100}$$

100

$$\text{สูตร เงินต้น} + \text{ดอกเบี้ย} = \text{ราคาเช่าซื้อตามสัญญา}$$

$$\frac{ต + (ต \times ป \times อ)}{100} = \text{ราคาเช่าซื้อตามสัญญา}$$

100

หมายเหตุ อัตราดอกเบี้ยให้ใช้อัตราร้อยละ 15 ต่อปี เป็นเกณฑ์ในการคำนวณ แม้ว่าในสัญญาจะกำหนดไว้มากกว่านี้ก็ให้ใช้อัตราร้อยละ 15 ต่อปี เป็นเกณฑ์เช่นกัน

อย่างไรก็ตามการกำหนดค่าเสียหายต่างๆ ที่โจทก์มีสิทธิได้รับไว้ทั้งหมดนั้น ให้คำนวณดอกเบี้ยจากต้นทุนที่คำนวณได้ โดยให้ถือหลักว่าจำนวนเงินที่โจทก์ได้รับตามคำพิพากษาต้องไม่เกินอัตราดอกเบี้ยดังต่อไปนี้ โดยแบ่งออกเป็น 3 ช่วงคือ

⁵³ แหล่งเดิม.

ช่วงที่ 1 กรณีที่จำเลยผิดนัดชำระค่าเช่าซื้อตั้งแต่งวดที่ 1 ถึง 12 โจทก์ควรได้รับผลประโยชน์ตอบแทนในอัตราร้อยละ 20 ของราคาต้นทุนที่คำนวณได้ในคดีนั้น

ช่วงที่ 2 กรณีที่จำเลยผิดนัดชำระค่าเช่าซื้อตั้งแต่งวดที่ 13 ถึง 24 โจทก์ควรได้รับผลประโยชน์ตอบแทนในอัตรา 18% ของราคาต้นทุนที่คำนวณได้ในคดีนั้น

ช่วงที่ 3 กรณีที่จำเลยผิดนัดชำระค่าเช่าซื้อตั้งแต่งวดที่ 25 เป็นต้นไป โจทก์ควรได้รับผลประโยชน์ตอบแทนในอัตรา 15% ของราคาต้นทุนที่คำนวณได้ในคดีนั้น

(2) ค่าติดตามทรัพย์สิน ในกรณีสัญญาเช่าซื้อที่กำหนดให้จำเลยต้องรับผิดในค่าติดตามทรัพย์สินเห็นควรให้วางหลักเกณฑ์ค่าติดตามทรัพย์สินขั้นต่ำ 1,000 บาท แม้ว่าโจทก์จะนำสืบไม่ได้ก็กำหนดให้ 1,000 บาท แต่หากโจทก์นำสืบได้มากกว่านั้นก็ให้ตามที่นำสืบ

(3) เรื่องดอกเบี้ยนั้นเห็นควรวินิจฉัยเป็นแนวเดียวกันว่า ดอกเบี้ยนั้นถือเป็นเบี้ยปรับตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 383 และให้กำหนดอัตราดอกเบี้ยอัตราร้อยละ 7.5 ต่อปี ทุกกรณี

(4) ในกรณีกำหนดค่าขาดค่าประโยชน์รายเดือนจนกว่าจะส่งมอบทรัพย์สิน โดยไม่ได้กำหนดระยะเวลา นั้น ควรกำหนดค่าขาดประโยชน์เป็นรายเดือนนับถัดจากวันฟ้องให้สูงขึ้นไม่เกิน 1 ปี

(5) กรณีรุดสัญญาหาก ถ้ามีข้อตกลงให้ใช้ราคาค่าเช่าซื้อจนครบให้ถือตามแนวฎีกาที่ 2281/2537 ซึ่งวินิจฉัยสรุปได้ว่า แม้สัญญาจะมีข้อตกลงดังกล่าวผู้เช่าซื้อก็ไม่ต้องรับผิด หากว่าการสูญหายนั้นไม่ใช่ความผิดของผู้เช่าซื้อ

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าคดีเช่าซื้อในปัจจุบันนี้มีปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อ การกำหนดค่าเสียหายให้แก่คู่ความในหลายๆ ปัจจัย รวมถึงมีสูตรและวิธีการในการกำหนดค่าเสียหายในคดีเช่าซื้อที่แตกต่างกันไปในแต่ละศาล อย่างไรก็ตาม มีแนวความคิดหนึ่งที่ผู้วิจัยเห็นว่าสามารถส่งผลกระทบต่อแนวความคิดและวิธีการในการกำหนดค่าเสียหายในคดีเช่าซื้อได้ นั่นก็คือแนวความคิดทางนิติเศรษฐศาสตร์ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวเป็นแนวคิดที่เริ่มได้รับการศึกษากันเพิ่มมากขึ้น ผู้วิจัยได้นำเสนอแนวความคิดในทางนิติเศรษฐศาสตร์เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้การกำหนดค่าเสียหายของศาลเป็นไปด้วยความยุติธรรมยิ่งขึ้นในบทถัดไป